

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	МИТНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПОСЕРЕДНИЦТВО
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа і страхування»

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «**Митна безпека у системі економічної безпеки держави**»

здобувача : Пугач Владислави Сергіївни

Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри фінансів
імені В.Федосова Т.М. Борошенко

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова:
_____ д.е.н., проф. А.Є. Буряченко

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	5
Концептуальні основи митної безпеки	5
Методологічні підходи до аналізу митної безпеки	14
1.3 Нормативно-правові засади регулювання митної безпеки.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	28
2.1 Аналіз сучасного стану митної безпеки в державі.....	28
Оцінка ефективності митної безпеки в Україні (Розрахунок та аналіз показників з п.1.2).....	37
2.3 Міжнародний досвід забезпечення митної безпеки.....	45
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	52
3.1 Шляхи удосконалення митної безпеки України.....	52
3.2 Міжнародне співробітництво в галузі митної безпеки.....	60
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність. Дослідження митної безпеки в системі економічної безпеки держави є дуже актуальною та важливою сферою на сучасному етапі розвитку світу. Митна безпека визначається як здатність держави захищати свої економічні інтереси від ризиків та загроз, пов'язаних з міжнародною торгівлею та переміщенням товарів через митний кордон.

Дослідження митної безпеки в системі економічної безпеки держави є дуже актуальною та важливою сферою на сучасному етапі розвитку світу. Митна безпека визначається як здатність держави захищати свої економічні інтереси від ризиків та загроз, пов'язаних з міжнародною торгівлею та переміщенням товарів через митний кордон. Ключові аспекти, які підкреслюють актуальність дослідження митної безпеки це економічні загрози, економічні втрати, міжнародний торговельний розвиток, співпраця з іншими країнами.

Глобалізація та розвиток міжнародної торгівлі призводять до зростання обсягів товарообороту між державами. Це створює більше можливостей для різних форм економічних злочинів, таких як контрабанда, підробка товарів, незаконна торгівля забороненими речовинами тощо. Дослідження митної безпеки допомагає виявляти та запобігати цим загрозам.

Незаконна торгівля, контрабанда та податкові ухилення призводять до значних економічних втрат для держави. Ці втрати можуть вплинути на бюджет, соціальні програми та загальний економічний розвиток. Дослідження митної безпеки сприяє ефективному зменшенню таких втрат.

Митна безпека є важливою складовою міжнародних торговельних відносин. Для держав, які активно участь у міжнародній торгівлі, ефективна митна система є ключовою для забезпечення росту економіки та підтримки зовнішньої торгівлі.

Митна безпека також потребує співпраці між державами, оскільки багато загроз мають міжнародний характер. Дослідження митної безпеки сприяє розвитку

міжнародних стандартів та спільних заходів для боротьби з міжнародною економічною злочинністю.

Дослідження митної безпеки є необхідним елементом забезпечення стабільності та економічної безпеки держави в умовах глобалізації та міжнародного обміну товарами і послугами. Актуальність цього дослідження виокремлюється з ростом міжнародних торговельних потоків та важливістю забезпечення безпеки та стійкості в економіці кожної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі є низка серйозних напрацювань щодо митної безпеки держави. Дослідженню проблем митної безпеки України присвячені праці вчених-правників Н.І. Гавловської, А.І. Калініченко, С.В. Ківалова, Б.А. Кормича, М.М. Левко, В.Я. Настюка, О.О. Недобєга, О.В. Осадчук, П.В. Пашка, О.П. Рябченко, С.М. Перепьолкіна та інших провідних науковців.

Проте незважаючи на значний науковий доробок цих авторів, проблема удосконалення митної безпеки держави, особливо в умовах військового стану, стає більш важливішою, та зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення основних напрямів удосконалення митної безпеки в системі економічної безпеки держави.

У рамках окресленої мети необхідно вирішити наступні *завдання*:

- дослідити концептуальні основи митної безпеки;
- визначити методологічні підходи до аналізу митної безпеки;
- проаналізувати нормативно-правові засади регулювання митної безпеки;
- здійснити аналіз сучасного стану митної безпеки в державі;
- оцінити ефективність митної безпеки в Україні;
- проаналізувати міжнародний досвід забезпечення митної безпеки;
- визначити перспективні шляхи удосконалення митної безпеки України;
- дослідити міжнародне співробітництво в галузі митної безпеки

Об'єкт дослідження – це митна безпека, в системі економічної безпеки держави.

Предмет дослідження – це економічні та фінансові відносини, які виникають в процесі забезпечення митної безпеки держави.

Методи дослідження. В ході дослідження в кваліфікаційній магістерській роботі застосовувалися загальні методи наукового пізнання та дослідження. До них відносяться: аналіз (для оцінки актуальних тенденцій розвитку митної безпеки держави), узагальнення, систематизація і групування, статистичне спостереження, математичні методи обробки інформації.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість даного дослідження полягає у визначенні основних напрямів удосконалення митної безпеки в системі економічної безпеки держави. Практична значущість полягає у визначенні концептуальних напрямів розвитку митної безпеки держави в умовах військового стану в нашій країні

Інформаційна база дослідження відображає узагальнений список праці провідних вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у сфері дослідження митної безпеки, наукові публікації в наукових фахових виданнях та засобах масової інформації. Статистичну основу кваліфікаційної роботи склали: статистичні дані Державної Митної Служби, Міністерства фінансів України.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Основні положення, висновки та результати дипломної роботи апробовані автором на II Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» на тему «Роль мита в рамках забезпечення сталого розвитку», яка відбулась 21.04.2023 року у м.Чернігів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Кваліфікаційна магістерська робота містить 78 сторінок, 6 таблиць, 20 рисунків, список використаних джерел з 54 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Концептуальні основи митної безпеки

Митна безпека стає все більш актуальною та важливою складовою системи економічної безпеки держави в умовах глобалізації та зростаючого обсягу міжнародної торгівлі. Забезпечення митної безпеки вимагає вдосконалення і синергії багатьох аспектів, включаючи контроль за переміщенням товарів через кордони, боротьбу з контрабандою та підробкою товарів, запобігання фінансовій злочинності, а також захист національної економіки та національної безпеки.

На сучасному етапі розвитку світу, де держави стають все більше взаємозалежними та інтегрованими в міжнародній економічній системі, митна безпека набуває стратегічного значення. Порушення митної безпеки може мати серйозні наслідки для економічної стабільності держави, впливаючи на фінансові ресурси, конкурентоспроможність підприємств та навіть національну безпеку. Тому розуміння та ефективне управління митною безпекою стає необхідністю для забезпечення економічного благополуччя та стійкості кожної держави в умовах сучасного світу. У цьому контексті, важливо розглянути різні аспекти та стратегії забезпечення митної безпеки в системі економічної безпеки держави.

Перш за все, слід проаналізувати теоретичні аспекти даного поняття. В науковій літературі немає єдиного підходу стосовно визначення поняття «митна безпека». Як наслідок, слід виокремити існуючі в науковій літературі підходи до даного визначення в наступній таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. – Існуючі в науковій літературі підходи до визначення поняття «митна безпека»

Визначення	Автор і джерело
Митна безпека є комплексом ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави із захисту інтересів народу та держави у митній сфері. Вона відіграє важливу роль у системі економічної безпеки держави загалом та фінансової безпеки зокрема, тому що орієнтована на гарантування економічних інтересів у зовнішньоекономічній та фінансовій сферах водночас	Н.І. Гавловська, О.В. Осадчук та Є.М. Рудніченко [1, с. 319]
Митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України, який забезпечується завдяки ефективній реалізації державної податкової політики та політики в галузі державної митної справи, характеризується надійним функціонуванням митної системи, безпечністю митного простору країни, відкритістю національної економіки та прийнятним рівнем експортно-імпоротної залежності держави і ґрунтується на врахуванні фіскально-регуляторних пріоритетів країни та інтересів платників митних платежів	М.О. Губа [1, с. 4].
Митна безпека – це захищеність митних інтересів суб'єктів господарювання, держави та міжнародної спільноти, за якої забезпечуються сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у митній сфері та інших сферах державного управління у разі виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам, нейтралізація яких входить до компетенції митних органів	М.М. Левко [3, с. 8].
Митна безпека – це стан захищеності економічних інтересів держави в митній галузі, який дає можливість у різних зовнішніх і внутрішніх умовах незалежно від будь-яких загроз забезпечити: а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів; б) здійснення митного регулювання, пов'язаного із встановленням та справлянням податків і зборів; в) застосуванням процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів митно-тарифного і нетарифного регулювання	П.В. Пашко та П.Я. Пісной [4, с. 392],
Митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України. А згідно з ч. 1 ст. 6 МК митні інтереси – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи	Митний Кодекс України [5, с. 7]

Джерело: систематизовано автором на основі праць вчених

Аналіз даних визначень дозволяє визначити позитивні та негативні аспекти підходів обраних авторів. До позитивних слід віднести: захист національних інтересів: Митна безпека спрямована на захист національних економічних

інтересів держави, що дозволяє зберігати економічну стабільність та забезпечувати розвиток; боротьба з економічною злочинністю: Митна безпека включає в себе заходи для запобігання контрабанді, підробці товарів та іншим формам економічної злочинності, що сприяє правопорядку та фінансовій стабільності; захист прав споживачів: митні контролю допомагають гарантувати якість і безпеку імпортованих товарів, що є важливим для забезпечення безпеки споживачів; забезпечення фінансових ресурсів: митні збори і митні обов'язки є джерелом фінансування державного бюджету, що допомагає фінансувати соціальні та інфраструктурні програми.

До негативних сторін слід віднести можливість корупції: митна система може стати джерелом корупції, особливо тоді, коли митні служби не діють чесно та прозоро; втрати для міжнародної торгівлі: строгий митний контроль може призвести до збільшення адміністративних бар'єрів для міжнародної торгівлі та зниження обсягів зовнішньої торгівлі; витрати на адміністрування: збереження митної безпеки вимагає значних витрат на утримання митних служб та виконання митних процедур.

На основі цього, можна надати власне визначення даного поняття : митна безпека - це стан захищеності митних інтересів держави, що включає в себе заходи забезпечення правопорядку та економічної стабільності через контроль над переміщенням товарів через кордон, запобігання економічній злочинності, захист прав споживачів та забезпечення фінансових ресурсів для державного бюджету.

Окремо слід відзначити, що актуальність дослідження митної безпеки, слід розглянути з точки зору окремих її аспектів впливу, що безпосередньо з нею пов'язані. Цю інформацію буде подано на наступному рисунку 1.1.

Рисунок 1.1. – Взаємозв’язок та вплив окремих складових економічної безпеки держави

Джерело: систематизовано автором на основі [6,7]

Виходячи з загальновідомих визначень складових економічної безпеки держави зупинимось на декількох та зазначимо, що митне оподаткування прямо впливає на фінансову складову економічної безпеки держави. Через його механізм забезпечується надходження митних платежів до доходної частини Державного бюджету, це прямо впливає на стан бюджетної, грошово-кредитної та валютної систем держави. Зовнішньоекономічна безпека прямо пов’язана з митним оподаткуванням[8]. Через диференціацію ставок митного тарифу система митного оподаткування, з одного боку, слугує запобіжником контрабанди товарів, нераціональної структури імпорту й експорту, від’ємного сальдо зовнішньої торгівлі, а з іншого – сприяє вільному руху товарів, робочої сили та капіталу, що створює сприятливі умови для розвитку національної економіки завдяки її інтеграції у світовий розподіл праці. Можна стверджувати, що митна безпека прямо або опосередковано впливає майже на кожну складову економічної безпеки держави [9].

Якщо говорити про податкову безпеку, то митна безпека, прямо пов’язана з митним оподаткуванням. Через диференціацію ставок митного тарифу система митного оподаткування, з одного боку, слугує запобіжником контрабанди товарів, нераціональної структури імпорту й експорту, від’ємного сальдо зовнішньої торгівлі, а з іншого сприяє вільному руху товарів, робочої сили та капіталу, що

створює сприятливі умови для розвитку національної економіки завдяки її інтеграції у світовий поділ праці. Можна стверджувати, що митна безпека прямо або опосередковано впливає майже на кожну складову економічної безпеки держави.

Через постійні зміни у податковому та митному законодавстві, нестабільність фінансової ситуації в державі, тіньову економіку митна безпека, як складова економічної безпеки країни, залишається під загрозою. Якщо ж митна безпека держави не буде забезпечена належним чином, то це може негативно вплинути на стан соціально-економічного розвитку країни. Головними завданнями, з якими найчастіше зустрічається країна в процесі розроблення системи попередження загроз митній безпеці [10]

Якщо говорити про митну безпеку, як складову економічної безпеки, то вона відіграє вкрай важливу роль, так як захищає національні економічні інтереси в зовнішньоекономічній сфері.

Митна безпека— це стан захищеності національних інтересів в митній галузі, який дозволяє в різних зовнішніх і внутрішніх умовах, незалежно від будь-яких загроз, забезпечити [11, с. 63]:

- а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів;
- б) здійснення митного регулювання, пов'язаного із встановленням та справлянням податків і зборів;
- в) застосування процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів із митно-тарифного і нетарифного регулювання;
- г) проведення боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також виконання інших покладених на митні органи завдань шляхом ефективної реалізації митної справи.

В цілому відзначимо, що митна безпека є важливою складовою національної та міжнародної безпеки і відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки суспільства та захисту національних інтересів держави. Концептуальні основи митної безпеки визначаються наступними принципами і підходами (Рис. 1.2.):

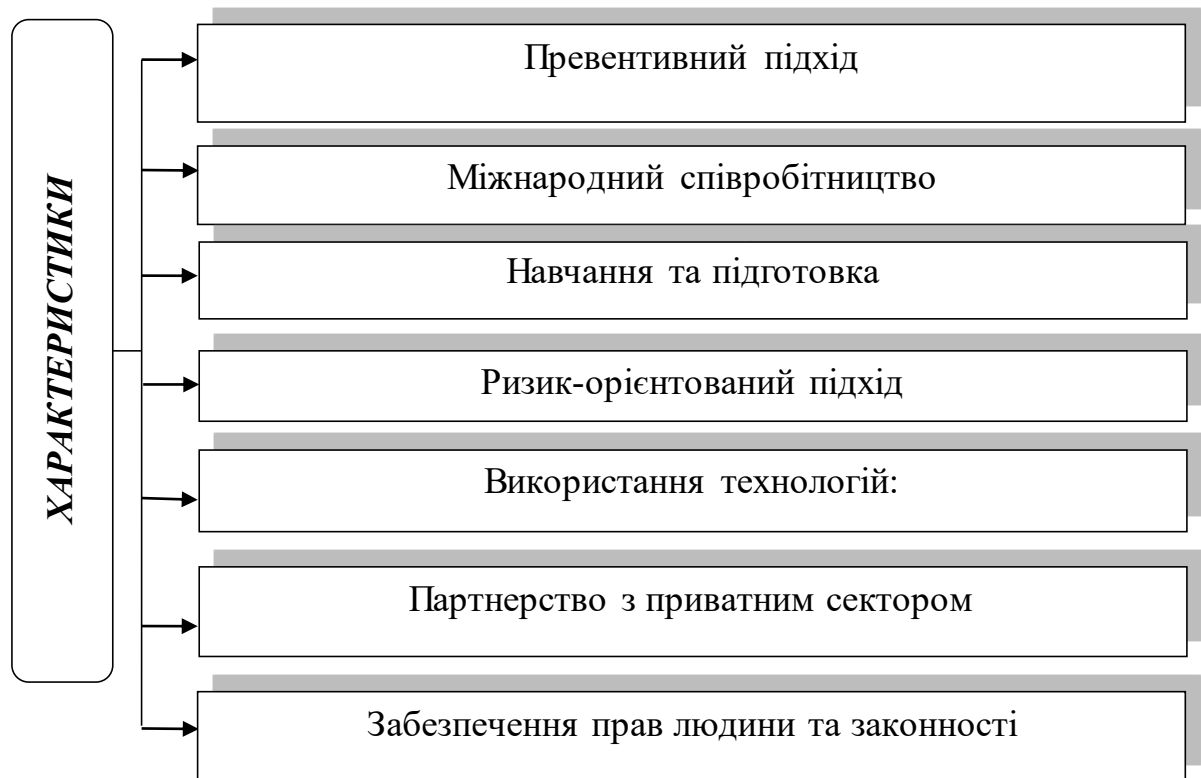

Рисунок 1.2. – Основні підходи та принципи митної безпеки

Джерело: складено автором на основі [12]

1. Превентивний підхід: основною метою митної безпеки є запобігання та виявлення можливих загроз національній безпеці ще до того, як вони можуть спричинити шкоду. Митна служба має вживати заходів для ідентифікації ризиків і усунення їх на ранніх етапах.

2. Міжнародний співробітництво: митна безпека вимагає співпраці між державами, оскільки загрози можуть мати міжнародний характер. Розробка спільних стандартів, обмін інформацією та спільні операції сприяють зміцненню митної безпеки.

3. Ризик-орієнтований підхід: митна служба має аналізувати потенційні ризики і визначати пріоритети в області безпеки на основі аналізу інформації та інтелігентних даних.

4. Використання технологій: сучасні технології, такі як рентгенівські сканери, системи виявлення радіоактивних матеріалів, електронні системи виявлення підроблень тощо, грають важливу роль у забезпеченні митної безпеки.

5. Інформаційна безпека: захист інформації щодо митної діяльності та обміну даними є важливою складовою митної безпеки, оскільки незаконний доступ до інформації може призвести до серйозних наслідків.

6. Навчання та підготовка: митному персоналу слід регулярно надавати навчання та підготовку з питань безпеки для ефективного виявлення та відповіді на потенційні загрози.

7. Партнерство з приватним сектором: співпраця з приватним сектором, таким як перевізники і виробники, може сприяти підвищенню ефективності контролю та безпеки поставок.

8. Забезпечення прав людини та законності: митна безпека повинна забезпечувати баланс між захистом суспільства та дотриманням прав людини і законності[13].

Ці концептуальні основи визначають загальний підхід до митної безпеки, який допомагає державам забезпечити безпеку свого територіуму та захистити свої національні інтереси в умовах зростаючих загроз та глобалізації економіки.

Окремим аспектом дослідження митної безпеки є формування системи митних інтересів. Митні інтереси України представляють собою важливий аспект функціонування митної системи країни та її зовнішньоекономічних відносин. Ці інтереси включають в себе широкий спектр аспектів та завдань, які спрямовані на захист національних економічних інтересів та забезпечення фінансової стабільності.

По-перше, однією з головних складових митних інтересів України є створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі. Митні інтереси включають у себе полегшення та прискорення митного оформлення товарів, що сприяє зростанню обсягів зовнішньої торгівлі та забезпечує доступ до зарубіжних ринків для українських підприємств.

По-друге, митні інтереси також включають збирання податків та митних зборів вчасно та в повному обсязі. Це джерело фінансування для державного бюджету, яке використовується для фінансування різних громадських програм, інфраструктурних проєктів та соціальних ініціатив.

По-третє, митні інтереси включають в себе боротьбу з економічною злочинністю та порушеннями митних правил. Митні служби здійснюють контроль за переміщенням товарів через кордон та запобігають контрабанді, підробці товарів та іншим формам економічної злочинності.

До митних інтересів, захист яких забезпечує митну безпеку України, включаються наступні аспекти (Рис. 1.3):

Рисунок 1.3. – Митні інтереси України

Джерело: складено автором на основі [14]

Митна безпека відіграє ключову роль в системі економічної безпеки держави і має великий вплив на її стабільність та процвітання. Розглянемо аналіз ролі митної безпеки в системі економічної безпеки держави:

Митна система виконує функцію фільтру, яка регулює потік товарів та послуг на внутрішній ринок. Митні служби контролюють та перевіряють ввіз та вивіз товарів, що допомагає захищати внутрішню економіку від неконкурентоспроможних, шкідливих або незаконних товарів. Це є захистом внутрішнього ринку.

Митна безпека є важливим інструментом для запобігання різним формам економічної злочинності, таким як контрабанда, підробка товарів, незаконна

торгівля та податкові ухилення. Це допомагає державі захищати свої фінансові ресурси та підтримувати законну економічну діяльність.

Забезпечення фінансових ресурсів є значущим моментом. Митні збори та митні обов'язки, збираються при ввезенні товарів, можуть становити значну частину доходів для державного бюджету. Ці ресурси можуть бути використані для фінансування важливих громадських програм та інфраструктурних проєктів.

Митна безпека також важлива для захисту національної безпеки та обороноздатності держави. Шляхом контролю над переміщенням товарів через кордон, держава може запобігати потенційним загрозам, пов'язаним з нелегальним обігом зброї, вибухівками та іншими небезпечними матеріалами.

Митна безпека є важливою умовою для розвитку міжнародної торгівлі. Для держав, які активно участь у міжнародній торгівлі, ефективна митна система є ключовою для забезпечення росту економіки та підтримки зовнішньої торгівлі [15, с. 167].

Узагальнюючи, митна безпека визначається як важлива складова системи економічної безпеки держави. Вона допомагає захищати внутрішній ринок, забезпечує фінансові ресурси, запобігає економічній злочинності та небезпеці для національної безпеки, а також сприяє розвитку міжнародної торгівлі та співпраці між країнами.

Концептуальні основи митної безпеки є важливими для розуміння та забезпечення стабільності та захищеності економічних інтересів держави у сучасному світі. Згідно з різними визначеннями, митна безпека охоплює широкий спектр завдань, від захисту національних економічних інтересів до боротьби з економічною злочинністю та забезпечення якості і безпеки імпортованих товарів.

Позитивні аспекти концептуальних основ митної безпеки включають в себе захист національної економіки, боротьбу з економічною злочинністю, підтримку міжнародної торгівлі та забезпечення фінансових ресурсів для державного бюджету. Однак, важливо також уникати негативних наслідків, таких як можливість корупції в митних службах і перешкоди для міжнародної торгівлі через надмірний митний контроль.

Концептуальні основи митної безпеки є ключовими для забезпечення економічної та національної безпеки держави. Вони повинні бути зорієнтовані на досягнення балансу між захистом національних інтересів та забезпеченням ефективної міжнародної торгівлі, а також на підтримку чесності та прозорості в митних процедурах для запобігання корупції.

1.2 Методологічні підходи до аналізу митної безпеки

На думку вчених, основними показниками митної безпеки є дотримання повноти сплати митних платежів та ефективність виявлення митних правопорушень. Окрім того, враховуються збитки держави, які виникають внаслідок неповного виконання митними органами їхніх обов'язків, а також внаслідок економічної контрабанди та недостовірного декларування товарів. Важливою характеристикою митної безпеки є величина цих збитків, оскільки вона відображає ступінь виконання митними органами своїх завдань та рівень захисту митних кордонів. Для оцінки рівня митної безпеки також використовується показник фіскальної ефективності митної справи, який вимірює різницю між фактичними митними платежами і сумою, яку було б стягнуто при повному оподаткуванні всіх зовнішньоторгових операцій. Зменшення цієї різниці свідчить про вищий рівень митної безпеки. Порогове значення цього показника може бути визначене шляхом експертної оцінки та аналізу аналогічних даних в інших країнах. Проте не можна однозначно стверджувати, що такі показники повністю відображають інтереси держави в сфері митної безпеки[16].

Індикатор використання потенціалу митного оподаткування оцінюється як співвідношення фактичних надходжень митних платежів до загальної суми, яка може бути зібрана при повному оподаткуванні всього імпорту. При цьому розрахунок повноти сплати митних платежів включає в себе показники недостовірного декларування та економічної контрабанди. Також важливим є

коефіцієнт покриття імпорту експортом, який визначається як співвідношення обсягу експорту до загального обсягу імпорту. Інші індикатори, такі як експортна та імпортна залежність, розраховуються шляхом визначення співвідношення між обсягом експорту або імпорту та валовим внутрішнім продуктом.

На рис. 1.4 наведено індикатори митної безпеки, які враховують фінансові та регулюючі інструменти, спрямовані на збільшення доходів державного бюджету та розвиток міжнародної торгівлі.

Рисунок 1.4. – Індикатори митної безпеки, які характеризують фінансові та регулюючі інструменти митного регулювання в нашій державі

Джерело: складено автором на основі [17, с. 110]

Зовнішньоекономічна безпека, включаючи митну безпеку, безпосередньо пов'язана із системою митного оподаткування. Митна система, завдяки різниці в митних ставках, виконує подвійну роль. З одного боку, вона служить інструментом для запобігання контрабанді товарів, формування раціональної структури імпорту та експорту і уникнення негативного сальдо у зовнішній торгівлі. З іншого боку, вона сприяє вільному руху товарів, робочої сили і капіталу, створюючи сприятливі умови для інтеграції національної економіки у світовий поділ праці.

Аналіз митної безпеки в системі економічної безпеки включає в себе використання різних методів і інструментів для визначення загроз та ризиків, оцінки ефективності заходів та розробки стратегій забезпечення митної безпеки.

Системний аналіз допомагає розглядати митну безпеку як складову системи економічної безпеки і вивчати взаємодію різних чинників та підсистем.

Сценарний аналіз: аналізування можливих сценаріїв і подій, що можуть вплинути на митну безпеку, дозволяє приймати стратегічні рішення для запобігання потенційним загрозам.

Аналіз ризиків: оцінка ризиків пов'язаних з митною безпекою, включає в себе ідентифікацію, оцінку, прийняття і керування ризиками, що допомагає визначити найбільш критичні області та заходи для зменшення ризику.

Аналіз інтелегентних даних: використання аналізу даних та інтелегентних систем для виявлення аномалій та підозрілих відправлень може покращити здатність до виявлення загроз.

Експертний аналіз: залучення експертів з митної справи та безпеки для оцінки потенційних загроз і розробки стратегій безпеки.

Оцінка та аудит безпеки: проведення аудитів та оцінок митної безпеки, включаючи оцінку процедур, технологій та інфраструктури митниць.

Моніторинг і звітність: встановлення систем моніторингу та звітності для постійного відстеження подій та оцінки ефективності заходів безпеки[18].

Ці методи та інструменти можуть використовуватися окремо або в поєднанні для забезпечення митної безпеки в рамках системи економічної безпеки.

Важливо постійно оновлювати та адаптувати підходи до змінюючихся умов та загроз.

Митна безпека оцінюється за допомогою різних критеріїв і показників, які враховують різні аспекти безпеки в митній діяльності. До них входять ефективність контролю, швидкість обробки вантажів, використання технологій, відсоток відхилень, кількість виявлених порушень, загальний рівень інцидентів, співробітництво та обмін інформацією, використання біометричних даних, відсутність корупції та захист даних.

Для ефективності контролю вимірюється частка контрольних операцій, в яких було виявлено порушення або загрози. Показником може бути, наприклад, кількість конфіскованих незаконних товарів відносно загальної кількості проведених перевірок.

Щодо швидкості обробки вантажів, то час, необхідний для митного контролю та оформлення товарів, може вказувати на ефективність системи та її здатність забезпечувати швидкий рух товарів при мінімальних затримках.

Використання технологій вимірює ступінь впровадження сучасних технологій, таких як рентгенівські сканери, електронні системи виявлення підроблень та інші інструменти безпеки.

Відсоток відхилень визначає, скільки вантажів чи відправлень були піддані додатковому контролю через підозрілість або ризику.

Кількість виявлених порушень вимірює кількість виявлених порушень митних правил і законів.

Загальний рівень інцидентів показує кількість і серйозність інцидентів, пов'язаних з митною безпекою, таких як спроби контрабанди, терористичні загрози або підробки товарів.

Співробітництво і обмін інформацією вимірює рівень співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями в питаннях митної безпеки та обмін інформацією.

Використання біометричних даних вимірює впровадження біометричних систем ідентифікації для виявлення незаконних в'їздів та виїздів.

Відсутність корупції, цей показник відображає рівень корупції серед митних службовців і їхню чесність у виконанні службових обов'язків.

Захист інформації оцінює ступінь захисту інформації про митні операції та обмін даними між службами[19].

Ці показники допомагають владі та митним службам визначити ефективність заходів та стратегій митної безпеки та реагувати на потенційні загрози. Вони можуть варіювати в залежності від конкретних умов і завдань кожної країни або регіону.

Окремо відзначимо, що Мартинюк П. виділяє в окремі групи ряд показників, що вимірюють ефективність митної безпеки держави в сучасних умовах (таблиця 1.2.).

Таблиця 1.2. – Індикатори митної складової фінансової безпеки держави

Показники	Види показників
Номінальний рівень митного навантаження на економіку; реальний рівень митного навантаження на економіку; митне навантаження на суб'єктів ЗЕД; частка оподаткованого товарообігу; ефективний рівень митного захисту; питома вага митних платежів у структурі доходів Державного (зведеного) бюджету України; середньоденне перерахування митних платежів; виконання плану надходжень митних платежів до бюджету; умовні нарахування митних платежів; кількість зафіксованих випадків контрабанди та порушення митних правил; кількість пілг та обсяги втрат бюджету від їх надання	Показники критеріального типу
Оподатковуваний товарообіг; обсяги оформлених вантажів; середньоденне перерахування митних платежів	Додаткові показники моніторингу загроз економічній безпеці

Джерело: на основі [20]

Рівень дотримання митного законодавства може бути визначений такими показниками:

1. Відсоток товарів, щодо яких митні органи прийняли заходи для виправлення порушень митного законодавства, відносно загальної кількості ввезених товарів.

2. Відсоток кримінальних справ, які були порушені митними органами, відносно загального обсягу зареєстрованих злочинів, які входять у компетенцію митних органів.
3. Відсоток судових позовів (заяв), у яких суди ухвалили рішення на користь осіб, що подали позови до митних органів, відносно загальної кількості позовів (заяв), що були розглянуті судами відносно митних органів.

Окремо відзначимо, що моніторинг митної безпеки є надзвичайно актуальним завданням у сучасному світі, оскільки держави стикаються з ростом міжнародної торгівлі, збільшенням переміщення товарів через кордони та новими викликами щодо забезпечення економічної та національної безпеки. Основна актуальність полягає у попередженні та боротьбі з економічною злочинністю, контрабандою, підробкою товарів, а також у забезпеченні безпеки споживачів та фінансової стабільності держави.

Моніторинг митної безпеки повинен бути системним, охоплюючи всі аспекти митної системи, від контролю на кордоні до адміністративних процедур та співробітництва з іншими державами. Він має базуватися на аналізі ризиків, що допомагає визначити, де потрібен особливий контроль та ресурси для попередження можливих загроз. Важливо також забезпечити ефективність митної системи та її прозорість, щоб уникнути корупції та забезпечити дотримання правил. В цілому, моніторинг митної безпеки є необхідним інструментом для забезпечення стабільності та захисту економічних інтересів держави в умовах глобалізації та зростаючого обсягу міжнародної торгівлі.

В цьому розрізі, важливо виокремити основні індикатори, які слід аналізувати у розрізі митної безпеки та її впливу на економічну безпеку держави та які буде розраховано в наступних розділах. Їх буде подано в наступній таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. – Основні індикатори митної складової фінансової безпеки держави

Показник	Його характеристика	Формула розрахунку
M_N	Номінальний рівень митного навантаження на економіку, %	$M_n = M_p GDP * 100$, де M_h – надходження до державного бюджету від митних платежів (мито, акцизний збір, ПДВ); ВВП
	Частка митних доходів у податках і зборах, %	$M_n M_p All\ taxes * 100$, де M_h – надходження до державного бюджету від митних платежів (мито, акцизний збір, ПДВ); обсяг усіх податків та зборів
	Рівень збираності митних латежів	$\frac{M_{факт}}{M_{план}} * 100$, де $M_{факт}$ – фактичні надходження митних платежів; $M_{план}$ – планові надходження митних платежів
	Коефіцієнт покриття імпорту експортом	$K_{покp} = \frac{EX}{IM} * 100$
	Коефіцієнт дає уявлення про те, чи повною мірою надходять кошти від обкладання ввізним митом до бюджету відповідно до структури митного тарифу й товарної структури імпорту країни	$K_{покp} = \frac{Mi}{It} * 100$ де M_i – надходження до державного бюджету від імпортного мита; I_t – вартість імпортних товарів.

Джерело: [20]

Звичайно, розрахунок даних індикаторів не дає в повній мірі забезпечити належний та повноцінний аналіз митної політики держави, проте постійний їх моніторинг дає змогу визначати основні відхилення та впроваджувати відповідні коригування до неї. За рахунок цього і буде забезпечувати належний рівень митної безпеки.

У результаті аналізу методологічних підходів до вивчення митної безпеки можна визначити, що ця тема є складною і багатогранною, і вона вимагає інтеграції

різноманітних наукових підходів і практичних досліджень. Методологічні підходи, представлені в літературі та дослідженнях, надають можливість розглядати митну безпеку як важливий аспект економічної безпеки держави.

Аналізуючи підходи до визначення митної безпеки, можна визнати їхню значущість у забезпеченні стабільності і захисту національних інтересів у митній сфері. Визначені позитивні та негативні сторони різних визначень цього поняття, і вони підкреслюють необхідність узгодження інтересів держави, бізнесу та споживачів.

Поняття митної безпеки є важливим складовим елементом системи економічної безпеки держави. Відповідно до розглянутих індикаторів митної безпеки, можна визначити її рівень та виявити можливості для покращення митної системи з метою захисту економічних інтересів та забезпечення стабільності. Актуальність митної безпеки в сучасних умовах глобалізації та росту міжнародної торгівлі підкреслює необхідність подальших досліджень і розробки стратегій для її зміцнення та покращення.

1.3 Нормативно-правові засади регулювання митної безпеки

Нормативно-правові засади регулювання митної безпеки є важливою складовою системи захисту національних інтересів та забезпечення стабільності в сфері зовнішньої торгівлі країни. Митна безпека вимагає належного юридичного підґрунтя для забезпечення ефективного функціонування митної системи та захисту від різноманітних загроз у сфері міжнародної торгівлі. В даному контексті, аналіз нормативно-правових аспектів митної безпеки має велике значення для зрозуміння її сутності та специфіки регулювання. Причому слід проаналізувати не тільки вітчизняні нормативно-правові акти та міжнародні.

Законодавство України у сфері митної безпеки базується на ряді нормативних актів, які встановлюють правила та процедури, що регулюють митну

діяльність та забезпечують митну безпеку. Основні документи в цій сфері включають наступні (Рис. 1.5):

1. Митний кодекс України встановлює загальні положення щодо митної системи України, правила та процедури митного оформлення та митного контролю. Основним завданням Митного кодексу є забезпечення правильного функціонування митних органів та забезпечення митної безпеки.

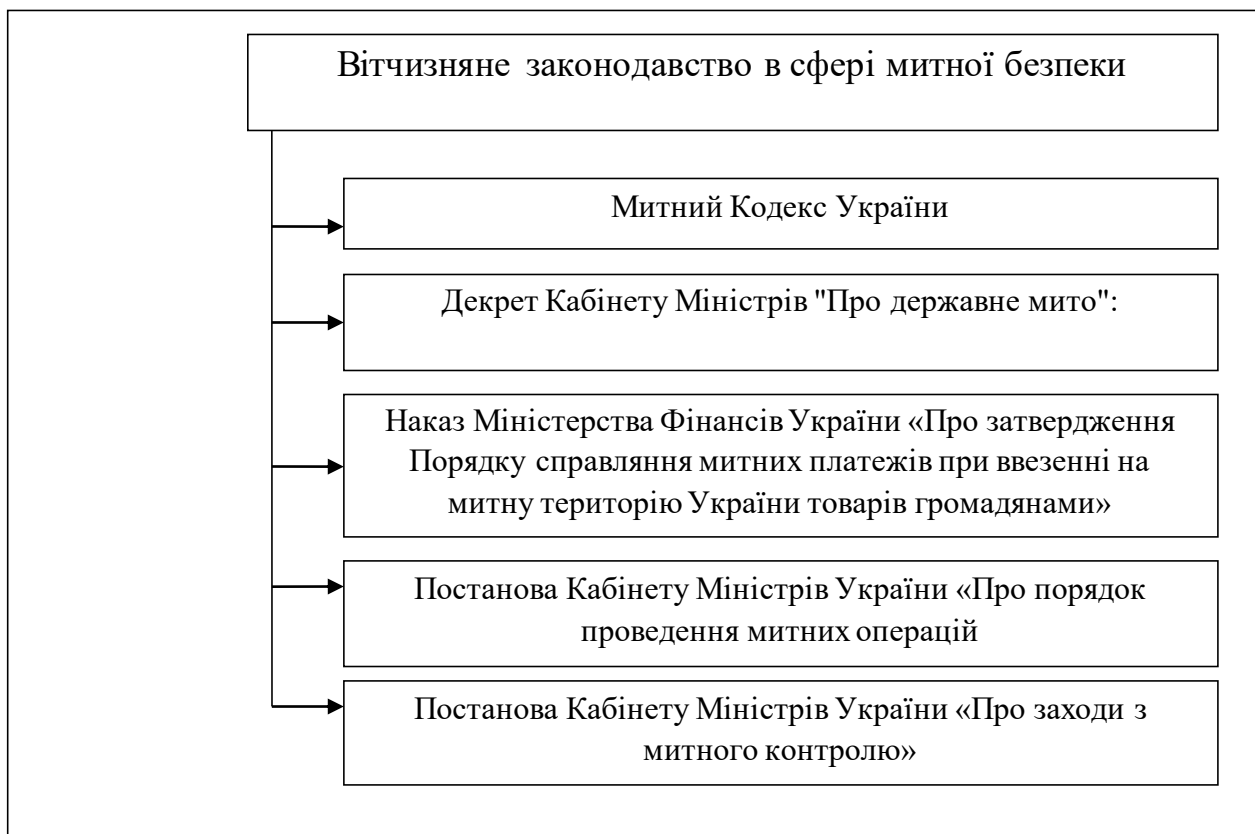

Рисунок 1.5. – Основні нормативно-правові документи стосовно забезпечення митної безпеки в Україні

Джерело: складено автором на основі [5, с. 21-24]

2. Наказ Міністерства Фінансів України «Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами» визначає процедуру справляння митних платежів при митному оформленні товарів, що переміщуються через митний кордон України в ручній поклажі, супроводжуваному й несупроводжуваному багажі, вантажних, міжнародних поштових та експрес-відправленнях і належать громадянам.

3. Декрет Кабінету Міністрів "Про державне мито" встановлює загальні принципи та правила митного регулювання та оподаткування зовнішньоторговельних операцій. Він також визначає права та обов'язки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення митних операцій» встановлює процедури та правила проведення митних операцій, включаючи оформлення митних декларацій, митний контроль і розмитнення товарів.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи з митного контролю» визначає процедури та методи митного контролю, які застосовуються для забезпечення митної безпеки.

Головним документом із поданих вище є Митний Кодекс України. Прийнятий кодифікований акт встановлював принципи організації та здійснення митної справи в Україні та регулював аспекти організаційно-економічні і соціальні аспекти функціонування митних органів. Метою Кодексу було забезпечення захисту економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її економіки та захист прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності і громадян у справах митної діяльності. Цим нормативно-правовим документом було визначено повноваження Держмитслужби щодо формування структури та організації діяльності митних органів України, а також спеціалізованих митних установ і організацій.

В цілому ж, основними завданнями перелічених вище нормативних актів є створення правової основи для ефективного функціонування митної системи, забезпечення дотримання митних правил та процедур, зменшення ризиків порушень митного законодавства та забезпечення митної безпеки в Україні.

Також, слід проаналізувати основні міжнародні стандарти митної безпеки, які визначають загальні принципи та вимоги, які держави повинні враховувати при розробці та впровадженні своєї митної політики та практики для забезпечення митної безпеки. Декілька ключових міжнародних стандартів та організацій, які

встановлюють норми у цій області, включають WCO, ICAO, IMO, ISPS та ISO 28000.

Митна організація світової митної організації (WCO) розробляє міжнародні стандарти та рекомендації щодо митних процедур, контролю та співпраці між митними органами. Один із найважливіших стандартів, розроблених WCO, - це Рамковий стандарт з безпеки та захисту митниць, який визначає загальні принципи та підходи до митної безпеки[25].

Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO) розробляє стандарти і рекомендації щодо безпеки та захисту цивільної авіації, включаючи митну безпеку в аеропортах та вантажоперевезеннях[26].

Міжнародна організація морського сполучення (IMO) встановлює міжнародні стандарти та рекомендації щодо безпеки та захисту морського транспорту та портів, включаючи митну безпеку в морському транспорті[27].

Світовий договір з безпеки контейнерного терміналу (ISPS) прийнятий Міжнародною морською організацією (IMO), встановлює стандарти та вимоги щодо безпеки та захисту контейнерних портів та суден. Він містить положення щодо митної безпеки в контейнерному транспорті.

Міжнародний стандарт ISO 28000 "Системи управління ланцюгом постачання. Системи управління безпекою ланцюга постачання" встановлює вимоги щодо безпеки ланцюга постачання та включає в себе аспекти митної безпеки в контексті управління ланцюгом постачання.

Ці міжнародні стандарти та організації сприяють співпраці між державами та забезпечують створення єдиної системи стандартів та практик для забезпечення митної безпеки на міжнародному рівні.

Якщо говорити саме про міжнародне законодавство в сфері митної безпеки, то воно включає в себе ряд міжнародних документів, договорів та конвенцій, які встановлюють загальні принципи та стандарти щодо митної безпеки та співпраці між країнами в цій сфері. Деякі з найважливіших міжнародних документів та ініціатив в цій області включають (Рис. 1.6):

Рисунок 1.6. – Міжнародне законодавство в сфері митної безпеки

Джерело: складено автором на основі [28,29]

Міжнародна конвенція зі спрощення та гармонізації митних процедур (МКСГМП) була розроблена Митною організацією світової митної організації (WCO) і встановлює стандарти та рекомендації щодо спрощення митних процедур та гармонізації митних практик між країнами.

Міжнародна угода про вивезення та ввезення товарів (TIR-Конвенція) підтримувана Міжнародним автомобільним та транспортним союзом (IRU), встановлює міжнародні стандарти для транзиту товарів через митні кордони та сприяє зменшенню митних перешкод.

Міжнародна конвенція про гармонізацію та спрощення митного контролю прохідних товарів (Гармонізована система): Ця конвенція регулює митний контроль товарів, що пересуваються через митний кордон, та встановлює загальні стандарти та процедури для спрощення митних процедур.

Міжнародний договір про спрощення та гармонізацію митного та миттєвого контролю (Рамковий стандарт WCO). Договір розроблений WCO і має на меті забезпечити співпрацю між митними органами для забезпечення безпеки та легкості пересування товарів через митні кордони.

Міжнародний договір з безпеки контейнерного терміналу (ISPS-Кодекс): цей кодекс був прийнятий Міжнародною морською організацією (ІМО) і встановлює стандарти безпеки для контейнерних портів та суден, включаючи митну безпеку.

Нормативно-правові засади регулювання митної безпеки визначають правовий каркас та стандарти, які спрямовані на забезпечення стійкості та ефективності митних операцій, а також на захист економічних інтересів країни. Вони є важливим інструментом для запобігання порушенням митного законодавства, контрабанді, торгівлі підробленими товарами та іншим загрозам митній безпеці. Дотримання цих нормативно-правових засад є обов'язковим для всіх суб'єктів митної діяльності та сприяє підвищенню рівня безпеки та довіри в міжнародній торгівлі.

РОЗДІЛ 2

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

2.1 Аналіз сучасного стану митної безпеки в державі

Митна система забезпечує стабільність фінансових надходжень в державний бюджет завдяки адмініструванню митних платежів, сприянню переміщенням товарів та послуг через митний кордон. Важливість ефективного функціонування митної системи виражається в впливі на економічні процеси держави адже вона гарантує захист національних інтересів, товаровиробників, попереджує ввезення контрабанди, збалансовує обсяги експорту та імпорту.

Аналіз стану митної безпеки надає можливість визначати економічний стан держави та контролювати рівень наближення до кризових ситуацій. Зараз набуває популярності такий метод аналізу даних як індикативний. Він здійснюється шляхом порівняння порогових значень з фактичними. Якщо величина хоч одного з усіх індикаторів переходить межі порогового значення виникає або передкризовий, або кризовий стан, залежно від відсотка перевищення. Безпечний рівень зберігається якщо всі з індикаторів знаходяться в прийнятних межах своїх порогових значень. Ці межі визначають економічну систему країни в здатності до конкурентноспроможності на зовнішніх та внутрішніх ринках, саморозвиток в динаміці.

У контексті глобалізації та швидкозмінних міжнародних відносин, митна безпека стає одним з ключових елементів національної безпеки будь-якої країни. Україна, країна з багатовіковою історією на перехресті важливих торговельних шляхів, стоїть перед низкою викликів та можливостей, що визначають її митну політику та практику.

Сучасний стан митної безпеки в Україні нерозривно пов'язаний з політичними та економічними процесами, що відбуваються в країні. Зусилля з реформування, спрямовані на боротьбу з корупцією та підвищення прозорості митних процедур, відіграють значущу роль у формуванні сучасної митної системи. Запровадження електронних систем декларування та автоматизація процесів – це

кроки, які Україна робить на шляху до інтеграції з європейськими та міжнародними стандартами митної безпеки.

Однак, виклики залишаються надзвичайно актуальними. Контрабанда, корупція, неефективність митних операцій – усе це складає собою системну проблему, яка потребує комплексного та послідовного вирішення. Перевантаженість митних органів та брак кваліфікованих фахівців ускладнюють ситуацію, створюючи умови для зловживань та затримок у процесі перетину кордону.

В умовах воєнного стану, який був введений у відповідь на російську агресію, митна безпека України зазнала істотних змін. Посилення кордонів, підвищення рівня контролю за вантажоперевезеннями та активізація військово-митної кооперації – усе це стало частиною нової реальності, яка вимагає гнучкості та невтомної роботи від митних органів.

Аналіз сильних та слабких сторін системи митного контролю в Україні вимагає розгляду різних аспектів, включаючи законодавство, інфраструктуру, технології, корупційні ризики, співробітництво з міжнародними організаціями, та інше. Нижче наведено можливі сильні та слабкі сторони системи митного контролю в Україні (Рис. 2.1.):

Рисунок 2.1. – Сильні та слабкі сторони системи митного контролю в Україні

Джерело: складено автором на основі [30]

Як видно зі здійсненого аналізу, митній безпеці нашої держави притаманна велика кількість проблем, які її переслідували після отримання незалежності, і на додачу ще відбулася війна. Незважаючи на прогрес у багатьох напрямках, перед Україною все ще стоять важливі завдання. Подальше впровадження ІТ-інновацій, розширення співпраці з міжнародними організаціями, підвищення рівня професіоналізму митного персоналу та забезпечення прав і свобод громадян під час митних процедур – це той базис, на які повинна опиратися митна політика України в сучасних умовах. Враховуючи нинішні умови та майбутні виклики, стан митної

безпеки в Україні є предметом для пильної уваги з боку держави, бізнесу та міжнародної спільноти.

Окрім цього, слід виділити наступні етапи реалізації митної безпеки в нашій державі, які буде подано на наступному рисунку 2.2.

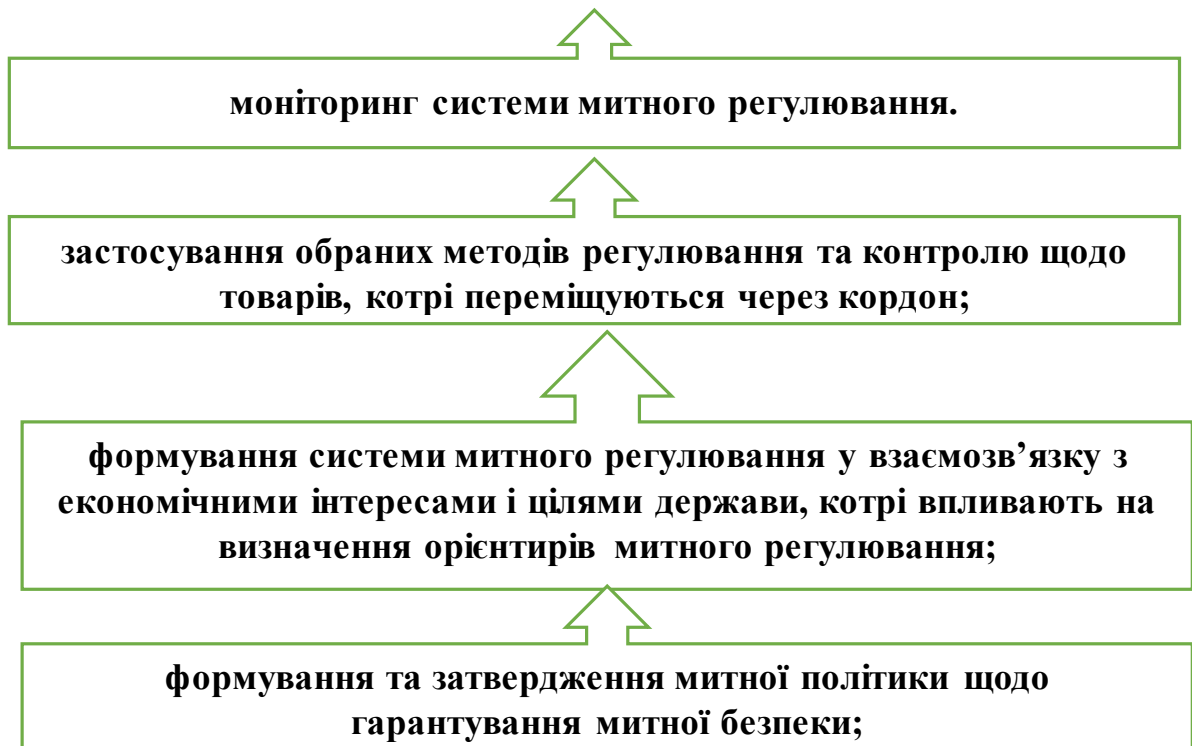

Рисунок 2.2. – Етапи реалізації митної безпеки в Україні

Джерело: складено автором на основі [31, с. 15]

Митні порушення мають різні причини, такі як отримання фінансової вигоди або переваг у торгівлі, тиск з боку конкурентів та інше. Ці порушення створюють нечесну конкуренцію на ринку, оскільки товари низької якості можуть продаватися як товари високої якості або за цінами нижчими, ніж у конкурентів. Незаконно ввезені товари створюють недобросовісну конкуренцію для внутрішніх виробників, що примушує їх обмежувати або навіть припиняти виробництво

Саме тому, слід проаналізувати основні статистичні дані щодо обсягів контрабандних поставок в нашу країну в динаміці за відповідний період 2018-2021 років (рисунок 2.3).

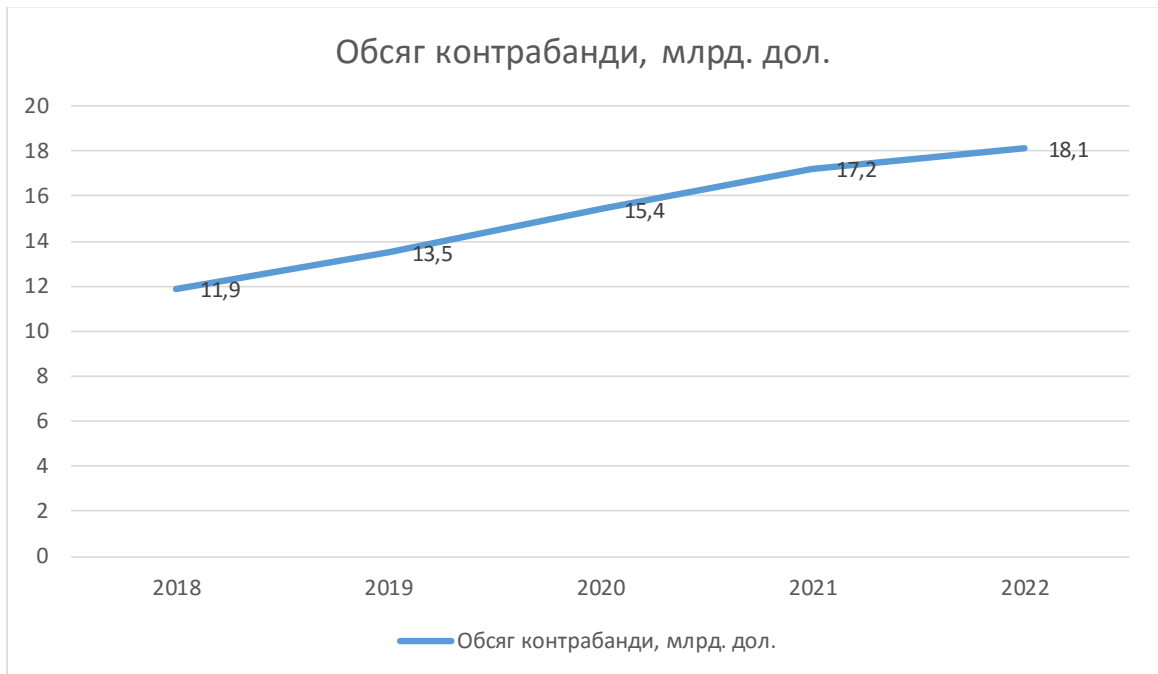

Рисунок 2.3. – Обсяги контрабандних поставок в Україну, млрд дол. США

Джерело: розроблено автором за даними [32]

Згідно з даними рисунку 2.3, протягом досліджуваного періоду, обсяг контрабандних поставок через митний кордон нашої держави в середньому складав 15,22 млрд. дол. на рік або біля 10% від валового внутрішнього продукту.

Окрім цього, актуальним питанням є здійснення ретельного аналізу контрабандного розподілу по основним категоріям товарів. Особливу увагу викликають товарні групи, які частіше за інші фігурують в контрабандних схемах: серед них - машини та обладнання, що становлять 21,4%, хімічні вироби - 14,3%, засоби транспорту - 10,6%, текстиль та одяг - 9,8%. Також аграрний сектор має середні показники по кожній з підгалузей близько 5%, включаючи продукцію тваринництва, рослинництва та продовольчі товари.

Немало важливим є факт, що економіка України несе значні фіскальні втрати через контрабанду. Аналізуючи обсяги незаконного імпорту в період з 2014 по 2022 роки, можна виявити потенційні втрати для держбюджету. Для розрахунку відхилень від сплати митних та податкових зборів, що виникають під час імпорту, беруться до уваги обсяги контрабандних поставок згідно з товарними групами та

країнами походження. На наступному рисунку 2.4 подано інформацію стосовно фіскальних втрат через наявність контрабандних схем.

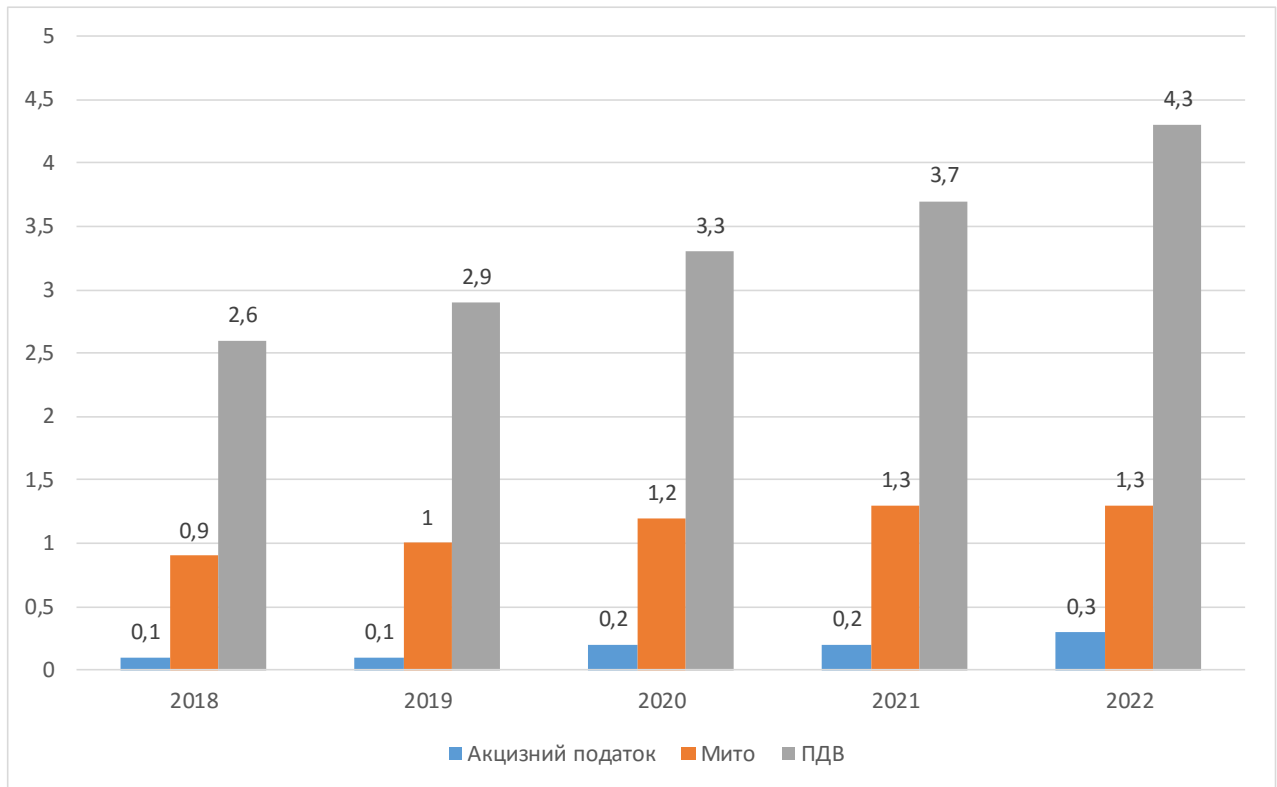

Рисунок 2.4. – Фіскальні втрати в нашій державі, через наявність контрабандних схем, млрд дол.

Джерело: розроблено автором за даними [33, 34]

Такий підхід дозволяє враховувати варіювання митних тарифів та акцизів, а також умови безмитної торгівлі, наприклад, з Європейським Союзом.

Одним із найсерйозніших фіскальних ризиків є фінансові втрати через ухилення від сплати податку на додану вартість при імпорті, що безпосередньо впливає на наповнення бюджету. Вказаний показник протягом аналізованого періоду виріс майже удвічі.

Контрабанда є реальною проблемою у макроекономічному контексті, яка впливає не лише на втрати для бюджету, але також спотворює внутрішній ринок та принципи конкуренції, негативно впливаючи передусім на легальний бізнес. Очевидно, що вирішення проблеми контрабанди має бути комплексним. Це означає не лише посилення та поліпшення контролю на митницях і кордонах, але й закриття

різних схем на внутрішньому ринку, які створюють підґрунтя для різноманітних контрабандних схем .

Окрім цього, важливе значення митна безпека посідає в розрізі забезпечення інвестиційної привабливості держави в цілому. Перш за все, митна безпека є індикатором правової визначеності та передбачуваності ділового середовища. Інвестори прагнуть до мінімізації ризиків, а ефективна митниця, яка працює без корупції та затримок, гарантує що їхні товари та капіталовкладення не будуть невинувато затримані чи втрачені. Таким чином, надійна митна система може значно покращити бізнес-клімат та залучити інвестиції у виробничі та логістичні сфери.

З іншого боку, митна безпека виступає як засіб забезпечення конкурентоспроможності національних виробників на світовому ринку. Здатність держави захистити свій ринок від нелегального імпорту та підробок не лише стабілізує внутрішній ринок, а й підвищує довіру до країни як до надійного міжнародного партнера. Це створює сприятливі умови для взаємодії з зарубіжними компаніями та притягує іноземні прямі інвестиції.

Крім того, ефективна митна безпека сприяє розвитку глобальних ланцюгів поставок, що є критично важливим для інтеграції країни у світову економіку. Завдяки цьому міжнародні компанії можуть розглядати країну не лише як ринок збуту чи джерело сировини, а й як потенційну локацію для виробничих потужностей, центрів наукових досліджень та розвитку.

Якщо в цілому підсумувати, основний вплив митної безпеки на формування позитивного інвестиційного іміджу країни, його можна виділити в ряд наступних елементів (Рисунок 2.5).

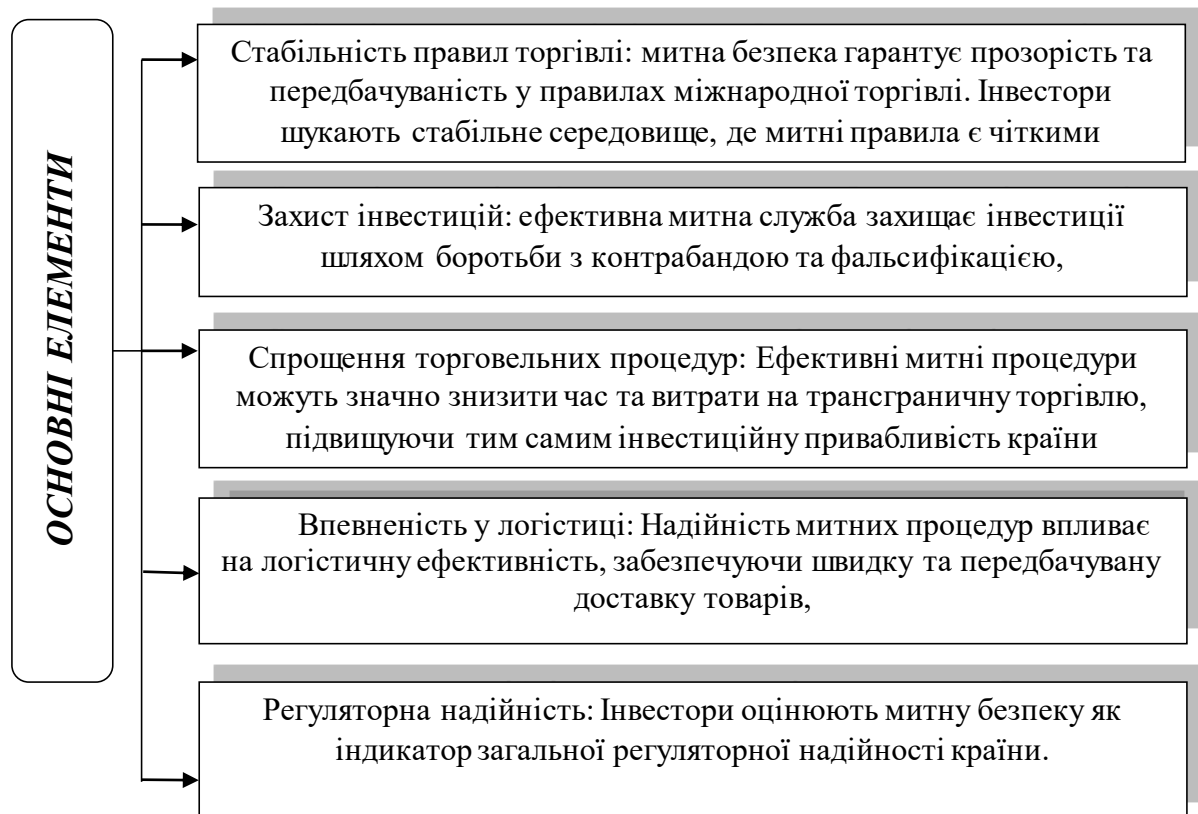

Рисунок 2.5. – Взаємозв’язок митної безпеки та інвестиційної привабливості держави

Джерело: розроблено автором самостійно

Слід визнати, що недоліки у митній сфері можуть серйозно зашкодити інвестиційному іміджу держави. Проблеми з контрабандою, корупцією на митниці, непрозорі процедури оцінки та розмитнення товарів створюють високу ступінь невизначеності для бізнесу. Це, в свою чергу, підвищує вартість трансакцій, відлякує потенційних інвесторів та знижує конкурентоспроможність економіки загалом.

Також, слід порівняти місце України в рейтингу «Логістичний індекс: ефективність митних процесів», який оцінюється в межах від 1 до 5, де 5 це найкращий показник, а 1 – найгірший. В таблиці 2.1 подано інформацію стосовно рейтингу Україну, та інших європейських країн для порівняння.

Таблиця 2.1. – Місце України в рейтингу «Logistics performance index: Efficiency of customs clearance process» та порівняння з іншими країнами

№ п/п	К р а ї н а	Рейтинг
	Н і м е ч ч и н а	
	П о л ь щ а	
	Е с т о н	

	і я	
	С л о в а к і я	
	Т у р е ч ч и н а	
	Р у м у н і я	
	У г о	

	р щ и н а	
	К а з а х с т а н	
	У к р а ї н а	
	М о л д о в а	

Джерело: розроблено автором самостійно, на основі [35]

З даних таблиці видно, що Україна в даному рейтингу має не дуже втішний показник ефективності митних процесів, з рейтингом 2,4, займає місце в останніх 50 країнах, в той час як середнє значення по світу складає 2,8. Даний аналіз свідчить, що для розвитку наших митних органів, і відповідно для забезпечення належного рівня митної безпеки, ми маємо ще дуже багато роботи та опцій удосконалення.

У підсумку слід відзначити, що міцна митна безпека, яка включає в себе якісну інфраструктуру, прозорість процесів, законодавче підґрунтя та ефективне правоохоронне забезпечення, є одним із ключових компонентів інвестиційної привабливості держави. Вона дозволяє створити стабільне ділове середовище, необхідне для притягнення та втримання іноземного капіталу, а також для забезпечення стійкого розвитку національної економіки.

Існування значного рівня контрабандних поставок на сучасному етапі, значно стримує надходження належного рівня податків до Державного бюджету, і відповідно формує значний рівень корупції на митниці. Саме тому, актуальним завданням є формування нових методик та імплементація зарубіжного досвіду в цій царині.

2.2 Оцінка ефективності митної безпеки в Україні

Митна безпека є життєво важливою для будь-якої країни, адже вона виступає в ролі гаранта національної економічної стабільності та захисту від незаконної діяльності, яка пов'язана з перетинаннями товарів через кордон. В контексті України, яка перебуває на шляху реформ та інтеграції в європейський простір, оцінка ефективності митної безпеки набуває особливої актуальності.

Події останніх років, зокрема воєнний конфлікт та політичні перетворення, суттєво вплинули на митну політику України. Ефективність митної безпеки в країні можна оцінювати через декілька ключових параметрів: боротьба з корупцією,

адаптація до міжнародних стандартів, забезпечення швидкості митного оформлення, а також здатність відповідати на сучасні виклики, як-от контрабанда, нелегальна міграція та інші транскордонні злочини.

В контексті України, фіскальна складова виступає ключовим елементом у зміцненні митної безпеки, адже вона спрямовує зусилля на охорону національних економічних інтересів у рамках міжнародної торгівлі та фінансової діяльності. Реалізація митними відомствами бюджетних завдань залежить від різноманітних аспектів, включно з ефективністю митниць, обсягом бюджетного фінансування, яке виділяється на їх підтримку, і в першу чергу, від національної митної політики, її законодавчої бази та економічного стану країни в цілому.

Далі, ми проаналізуємо важливість митних платежів в структурі доходів державного бюджету нашої держави, а саме динаміку і темпи їх росту в період 2018-2022 рр. (Рис. 2.6)

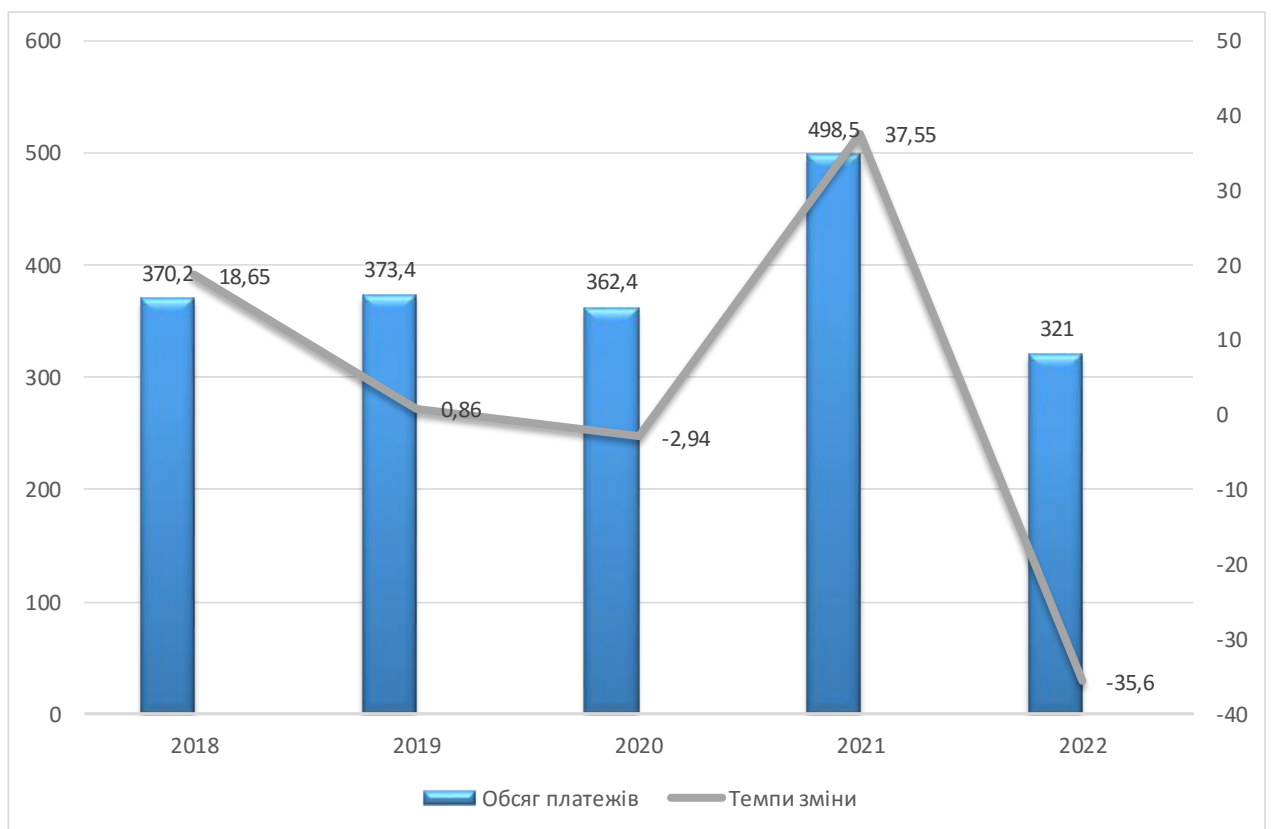

Рисунок 2.6. – Динаміка митних платежів до Державного Бюджету України в період 2018-2022 рр., млрд. грн. та темпи їх зміни

Джерело: розроблено автором за даними [34]

З рисунку 2.6 можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду, обсяг митних платежів значно знизився, беручи до уваги 2022 рік. В ході дослідження виявлено, що протягом 2019-2021 років спостерігалось зростання обсягу митних внесків, однак у 2022 році, унаслідок воєнних подій, надходження податкових зборів до державної казни суттєво скоротились. При зіставленні даних 2022 року з показниками 2021 року, відзначається, що обсяг ПДВ від імпортованих товарів упав на 33,5%, тарифи ввізного мита знизилися на 36,7%, а збір акцизного податку зменшився на 47,7%.

Якщо брати більш довгу перспективу, то саме запровадження електронної системи адміністрування ПДВ з липня 2015 року стало ключовим чинником, який сприяв зростанню поступлень податку на додану вартість у період з 2015 по 2021 роки. Ця система дозволила усунути маніпуляції з ПДВ, що, в свою чергу, призвело до збільшення обсягів податкових внесків до держбюджету. Щодо акцизного податку, він також продемонстрував зростаючий тренд протягом аналізованого періоду.

Окрім цього, більш детально розглянемо структуру даних надходжень в розрізі основних видів податкових платежів за аналогічний період (таблиця 2.2.).

Таблиця 2.2. – Структура митних надходжень до Державного бюджету України в період 2018-2022 рр., млрд. грн.

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Р о к и					
П о к а з н					

и к					
П о д а т о к н а д о д а н у в а р т і с т ь					
А к ц и з н и й п о д а т					

о к (і м п о р т					
М и т о					
В с ь о г о					
В с ь о г о д о х о д і в б ю д ж е					

т у					
Ч а с т к а м и т н и х д о х о д і в у д о х о д а х Д е р ж а в н о					

Г о б ю д ж е т у у к р а ї н и					
--	--	--	--	--	--

Джерело: розроблено автором за даними [34]

Розглядаючи структуру платежів, за які відповідають митні органи, важливо зазначити, що найбільшу частку складає податок на додану вартість (ПДВ). На кінець 2022 року, ПДВ становив 79,55% від усіх митних платежів та 14,15% доходів Державного бюджету України.

Якщо говорити про акцизний податок, то його збільшення в період 2019-2021 років вплинули різні фактори. Серед них можна виділити підвищення ставок податку на певні продукти, такі як бензин та дизпаливо (2%), а також на транспортні засоби (від 0,4% до 33%). Також впровадження акцизного податку на вантажні автомобілі та автобуси, зростання середньорічного курсу гривні до євро (ставки акцизного податку на окремі підакцизні товари встановлені в євро) та збільшення обсягів імпорту деяких підакцизних товарів також сприяли зростанню надходжень акцизного податку.

Що стосується платежів стосовно ввізного мита, то у період з 2019 по 2021 рік відбувалося зростання в надходженнях цього податку до державного бюджету. Проте, в 2022 році, як і по всіх інших показниках митних платежів, мала його тенденція до зменшення.

В цілому ж, якщо порівнювати значення показника питомої ваги митних доходів у доходах Державного бюджету України, то в 2022 році, це значення зменшилось майже в два рази, у порівнянні з 2018 роком, що свідчить про значний вплив військової агресії на росії на розвиток митної складової наповнення бюджету.

Окрім цього, важливим завданням є аналіз стосовно моніторингу та порівняння запланованих і фактичних показників виконання державного бюджету, зокрема щодо адміністрування митних платежів. Ці статистичні показники зображено на рисунку 2.7.

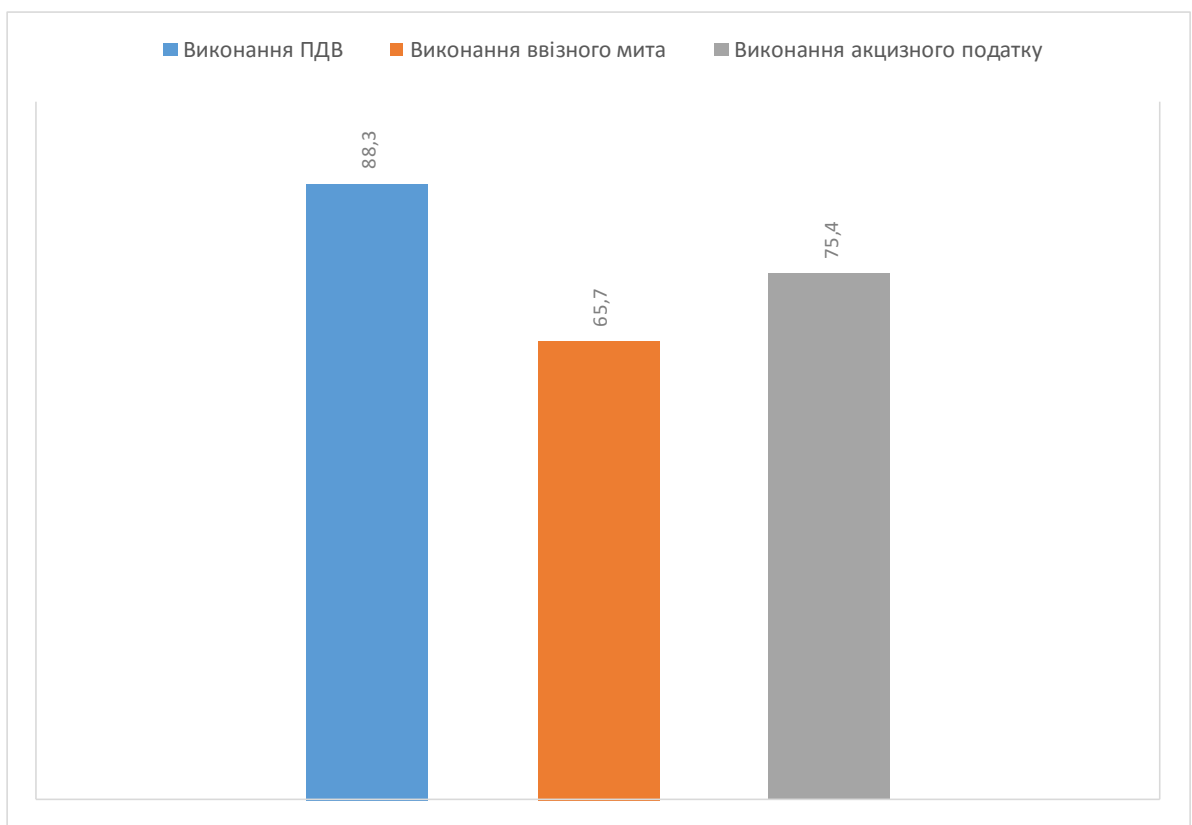

Рисунок 2.7 – Виконання запланованих показників стосовно митних платежів, у % в 2022 році

Джерело: розроблено автором за даними [34]

З аналізу діаграми 2.7 випливає, що у 2022 році не вдалося досягнути встановлених цілей щодо двох з трьох видів митних платежів. Найістотніша різниця між очікуваними та реальними надходженнями була відзначена у сегменті вивізного мита, де план було виконано лише на 31,2%, в той час як ввільне мито показало майже повне виконання плану, зі здійсненням 98,9% запланованого обсягу. Однак варто зазначити, що акцизний податок з імпортованих товарів перевищив очікування на 11,04%. Ці обставини безпосередньо пов'язані з військовим конфліктом та істотними змінами у структурі бюджетних надходжень. Саме митні платежі, які є частиною податкових доходів, зазнали найбільшого удару, що й призвело до невиконання планових показників з митних зборів.

Робота українських митниць у сфері захисту економічних інтересів країни підтверджує, що серед серйозних загроз, які мають великий обсяг та серйозні наслідки, виокремлюються митні порушення та контрабанда. Учасники зовнішньоекономічної діяльності повинні слідувати правилам перетину митного кордону України, хоча деякі намагаються уникнути митних перевірок і оформлення для того, щоб не платити податки і збори при імпорті товарів. Головною метою митних відомств є запобігання цим порушенням і боротьба з контрабандою.

Динаміку обсягу цих порушень подано на наступному рисунку 2.8.

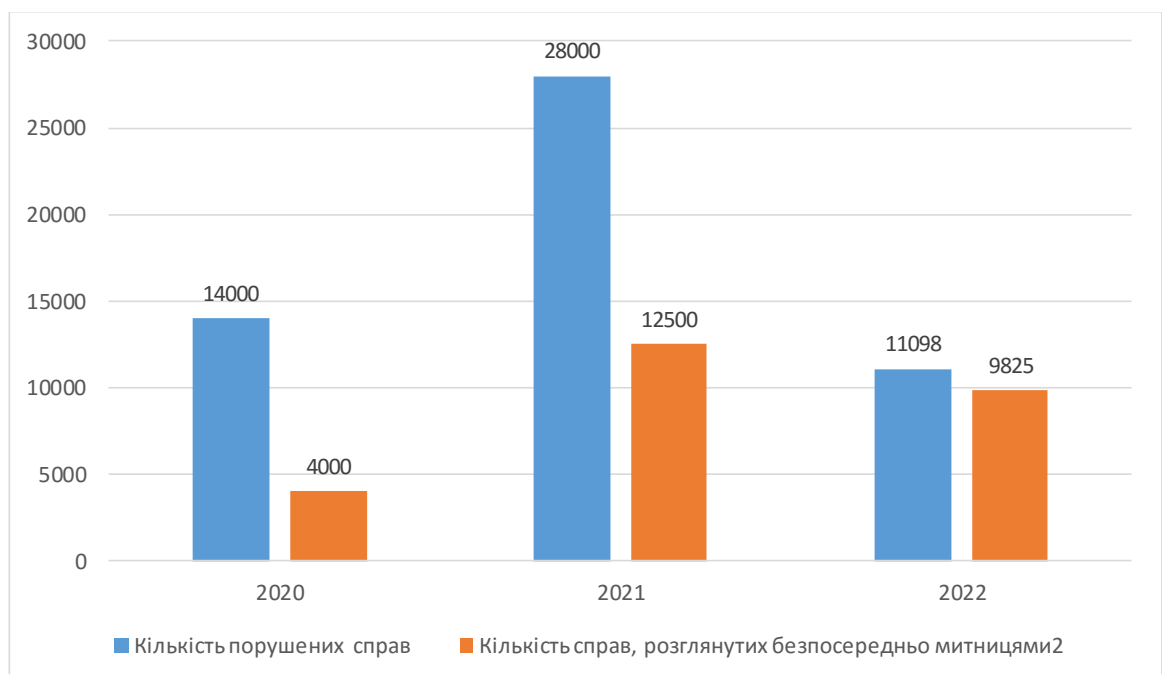

Рисунок 2.8. – Кількість порушених справ та справ, розглянутих безпосередньо митницями, щодо порушення митних правил за період 2020–2022 рр., од.

Джерело: розроблено автором за даними Державної митної служби України [36]

В динаміці видно, що кількість порушених справ значно зросла у 2021 році, проте знову зменшилася у 2022 році. В цілому ж відзначимо, що протягом досліджуваного періоду обсяг справ, які розглядалася безпосередньо митницями, збільшився, що також в певній мірі свідчить про ефективність діяльності цих органів в цілому.

За 2022 рік митниці Державної митної служби України зафіксували 11 098 випадків порушень на загальну суму 2,9 мільярда гривень, що на 3,6% більше ніж роком раніше. З них 9 825 випадків були розглянуті митницями, а 5 721 справа була передана до суду, з яких винесені штрафи на суму понад 1,8 мільярда гривень. Вилучено товарів на суму 697,5 мільйонів гривень, у тому числі промислових товарів на 457,5 мільйонів гривень, продовольчих товарів на 49 мільйонів гривень, валюти на 147,3 мільйона гривень, і транспортних засобів на 43 мільйони гривень.

Далі, ми здійснимо аналіз ефективності митної політики України, за рахунок розрахунку та динаміки індикаторів, які були подані в першому теоретичному розділі даної роботи. Статистичні дані буде розраховано за 2018-2022 рр. (таблиця 2.3.)

Таблиця 2.3. – Основні показники, які відображають рівень ефективності митної безпеки.

П о к а з н и	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.

И К					
Н о м і н а л ь н и й р і в е н ь м и т н о г о н а в а н т а ж е н н я н а е к о					

Н о м і к у					
Ч а с т к а м и т н и х д о х о д і в у п о д а					

Т К а х і з б о р а х					
Р і в е н ь з б и р а н о с т і					

М и т н и х п л а т е ж і в					
К о е ф і ц і є н т п о к р и					

Т т я і м п о р т у е к с п о р т о м					
М и т н е н а в а н					

Т а ж е н н я н а і м п о р т					
---	--	--	--	--	--

Джерело: розраховано автором самостійно даними [37]

Вивчивши декілька ключових показників, можна оцінити стан митної безпеки в Україні. Особливо тривожною є залежність бюджету країни від імпортованих товарів, що ілюструється низькими значеннями коефіцієнта покриття імпорту експортом, який стабільно менший за одиницю. Причому це значення у 2022 році, через військову агресію росії зменшилося до мінімального показника в 0,74.

Також важливим є високий відсоток митних зборів у загальних податкових надходженнях, що тільки у 2022 році опустився до значення в 33,8%. Проте перед цим, протягом останніх п'яти років він не опускався нижче показника в 42,6%, а в 2017 році навіть перевищив внутрішні податкові збори.

Поруч з цим, слід відзначити доволі низький рівень митного навантаження на імпорт: протягом досліджуваного періоду, його значення коливалося в межах 19-21%, і свідчить про відсутність великого податкового тиску на імпортовані товари та послуги. Проте це веде до високої залежності внутрішнього споживання від імпорту. Базуючись на аналізі цих індикаторів, необхідно змінити митну та податкову політику, щоб стимулювати розвиток внутрішнього виробництва та підтримувати вітчизняні галузі та виробники.

Здійснений аналіз дозволяє нам зробити відповідні висновки стосовно поточного стану та основних характеристик митної безпеки в нашій державі. Незважаючи на її поступальний розвиток, впровадження інформаційних технологій (митні органи України використовують єдину автоматизовану інформаційну систему, що об'єднує всі програмно-технічні складові, необхідні для автоматизації процесів митного оформлення і контролю), існує низка проблем, які поглиблюються поточною військовою ситуацією: до основних проблем слід віднести значний рівень корупції; складність та велику кількість митних процедур; відсутність повної прозорості в митних процедурах; невисокий рівень митного навантаження на імпорт та низький рівень покриття імпорту експортом.

В розрізі перспективного вступу нашої держави до Європейського Союзу, потребує удосконалення існуюча система митної безпеки, як за рахунок удосконалення існуючого законодавства, так і за рахунок імплементації передових зарубіжних практик в даній галузі. Тільки у такому випадку, за рахунок використання комплексного підходу, наша держава зможе досягнути бажаного результату.

2.3 Міжнародний досвід забезпечення митної безпеки

Міжнародне співробітництво в митній сфері є критично важливим для забезпечення ефективної торгівлі, безпеки країн та розвитку глобальної економіки. Відкриття кордонів для товарів та послуг існує на перетині численних викликів, зокрема регулювання торгівлі, боротьба з контрабандою та забезпечення національної безпеки.

Міжнародне співробітництво в митній сфері є комплексним процесом, який охоплює багатосторонній обмін інформацією, гармонізацію законодавства та процедур, а також спільні зусилля у боротьбі з транснаціональною злочинністю. Така співпраця спрямована на сприяння безпечній та ефективній торгівлі, що є критично важливим для глобалізованої економіки.

Однією з основних особливостей міжнародного митного співробітництва є гармонізація митних процедур. Це досягається шляхом створення єдиних стандартів для документації та процедур оформлення, що дозволяє товарно-транспортним потокам переміщуватися через кордони без непотрібних затримок. Міжнародні організації, такі як Всесвітня митна організація (ВМО), сприяють цьому процесу, надаючи платформу для обговорення та прийняття міжнародних стандартів.

Основні аспекти міжнародного співробітництва в сфері митної безпеки подано на наступному рисунку 2.9.

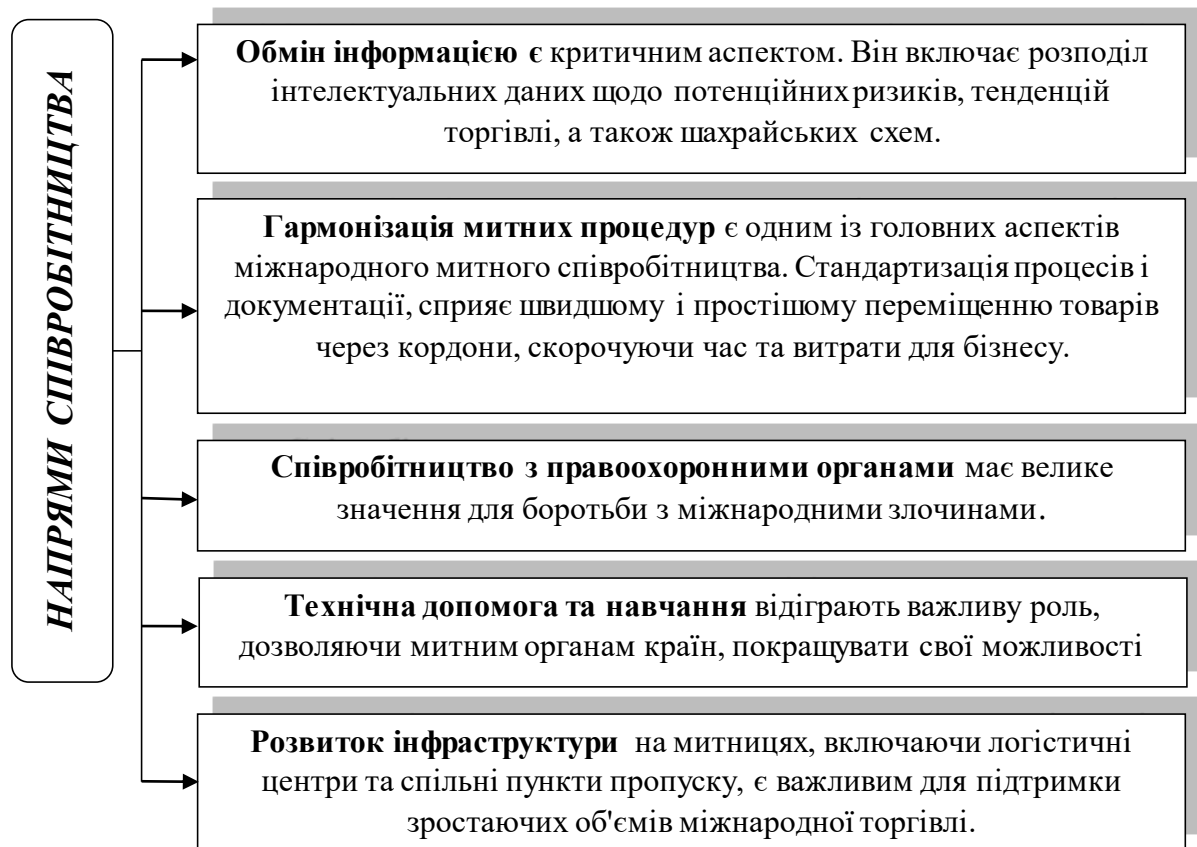

Рисунок 2.9. – Основні напрями міжнародного співробітництва в митній сфері

Джерело: систематизовано автором самостійно за даними [38]

Однією з основних особливостей міжнародного митного співробітництва є гармонізація митних процедур. Це досягається шляхом створення єдиних стандартів для документації та процедур оформлення, що дозволяє товарно-транспортним потокам переміщуватися через кордони без непотрібних затримок. Міжнародні організації, такі як Всесвітня митна організація (ВМО), сприяють цьому процесу, надаючи платформу для обговорення та прийняття міжнародних стандартів.

Особливої уваги заслуговують передові зарубіжні практики в цій царині та можливості їх адаптації в нашій державі. Після закінчення війни з росією, у нашої держави є шанс на її повноцінну розбудову та залучення іноземних спеціалістів та передових технологій для розвитку митної безпеки держави в тому числі. Тому

далі, ми розглянемо основні аспекти розвитку провідних систем митної безпеки в розвинутих країнах світу.

Головною характеристикою міжнародної митної співпраці є уніфікація митних процесів. Встановлення універсальних стандартів для митної документації та реєстрації сприяє безперешкодному перетину кордонів товарними потоками, зменшуючи часові втрати. Організації на міжнародному рівні, наприклад Всесвітня митна організація, підтримують ці ініціативи, надаючи майданчик для дискусій і прийняття глобальних стандартів.

Знаковим моментом у посиленні заходів митної й національної безпеки були події вересня 2001 р. у США. Після терактів США та кілька інших країн звернулися за допомогою до ВМО для забезпечення глобальних міжнародних поставок. У відповідь на засіданні Ради у червні 2002 р. ВМО створила Спільну робочу групу з питань мита і промисловості з метою забезпечення безпеки й спрощення формальностей у торгівлі. Цільова група розробила ряд рекомендацій, які Рада ВМО ухвалила у червні 2005 р. Ці рекомендації відомі як Стандарти безпечної та спрощеної торгівлі (SAFE) і стосуються таких питань, як узгодження попередньої інформації про вантажі, впровадження підходів до управління ризиками, спільне таргетування та перевірка.

За останні десять років, стандарти SAFE були оновлені, включаючи введення концепції уповноваженого економічного оператора (УЕО) у 2006 році, з подальшим їх інтегруванням в єдиний навчальний документ у 2007 році.

УЕО розглядається як учасник міжнародної торгівлі, який отримав визнання від національного митного органу для виконання певних функцій, заснованих на стандартах безпеки ВМО або інших еквівалентних міжнародних стандартах. УЕО об'єднує різноманітних учасників ланцюжка поставок, включно з виробниками, імпортерами, експортерами, митними брокерами, транспортними компаніями, портами, аеропортами та іншими. Концепція УЕО була створена для зміцнення митно-комерційних відносин і має свої корені в Кіотській конвенції, де вона визначалася як "уповноважена особа". Розвиток цієї ідеї у рамках безпекових

ініціатив ВМО призвів до перейменування цієї ролі на УЕО, в рамках якої було встановлено шість стандартів для програм УЕО.

Безпекові межі встановлюють такі шість стандартів для програм УЕО (рис. 2.10):

Рисунок 2.10. – Основні напрями міжнародного співробітництва в митній сфері

Джерело: систематизовано автором самостійно за даними [38]

1. Партнерство. УЕО беруть участь у самооцінці, вимірюючи свою внутрішню політику і процедури відповідно до стандартів безпеки та досвіду найкращої практики. Це оцінювання робиться для того, щоб гарантувати, що УЕО забезпечують відповідні гарантії для вантажів і контейнерів до звільнення від контролю митниці.

2. Безпека. Основна перевага програми УЕО – взаємне визнання домовленостей іншими урядами, що таким чином забезпечує безпеку та полегшує торгівлю на обох кінцях ланцюга поставок. УЕО використовують у своїй бізнес-практиці найкращі методи забезпечення безпеки, визначені відповідною програмою.

3. Авторизація. Митні адміністрації разом з представниками торгового співтовариства визначають процеси перевірки проектів або процедури акредитації якості, які передбачають введення стимулів для бізнесу через їхній статус УЕО.

4. Технології. Всі сторони підтримують цілісність вантажів і контейнерів, застосовуючи сучасні технології.

5. Зв'язок. Митні адміністрації регулярно оновлюють стандарти безпеки та передові методи забезпечення безпеки поставок, визначені у програмі УЕО.

6. Спрощення. Митні адміністрації працюють спільно з УЕО для забезпечення максимальної безпеки й спрощення міжнародних торгових поставок, що здійснюються через митну територію відповідної країни.

Як і в разі з іншими стандартами SAFE, стандарти, що стосуються УЕО, не мають обов'язкової юридичної сили. Більшість країн використовує їх як основу для впровадження систем УЕО таким чином, щоб вони відповідали особливим обставинам.

На сьогодні у 52 країнах світу діють програми УЕО з більше, ніж 30000 сертифікованими компаніями і ще 11 державних програм УЕО перебувають на стадії розробки³¹⁰. У багатьох з цих країн ініціатива УЕО стала провідною платформою для спрощення процедур торгівлі та дотримання вимог. Це дало змогу митним органам і торговцям знайти правильний баланс між митною безпекою й спрощенням процедур торгівлі та досягти того, щоб обмежені людські й фінансові ресурси були спрямовані на контроль за вантажами зі значним ступенем ризику [40].

Потреба у вдосконаленні системи автоматизованого економічного оператора (УЕО) в Україні підкріплюється досвідом успішних програм УЕО у світі. Наприклад, Уганда впровадила свою програму УЕО у 2012 році, і до серпня 2016 року близько 20 компаній, які становили 85% від митних зборів країни, були сертифіковані як УЕО. Додатково, ще 70 компаній заявили про бажання отримати таку акредитацію та перебували на стадії перевірки. УЕО в Уганді мають низку привілеїв: автоматичне продовження митних ліцензій, спрощений огляд вантажів (менше ніж 5% всіх випадків), можливість самостійного митного адміністрування,

пряме митне оформлення вантажів на території оператора, а також призначені менеджери для співпраці з митницею. Впровадження УЕО сприяє здійсненню кращих практик у сфері імпорту та експорту. Внаслідок цих та суміжних заходів спрощення торговельних процедур час на митне оформлення вантажів для УЕО був зменшений з п'яти днів до одного. Крім того, поліцейський супровід для транзитних вантажів було скасовано. Управління доходів Уганди зафіксувало зростання митних доходів на 48% з 2011 по 2015 роки [38].

Європейська програма авторизованого економічного оператора (УЕО), запущена в 2008 році, охоплює 27 держав-членів і доступна для всіх учасників міжнародної логістики. Вона надає полегшені митні умови для компаній, що заслуговують довіри через свою безпеку і дотримання встановлених стандартів. Фірми, що отримали статус УЕО, відчувають менший контроль і мають прискорений доступ до митних послуг, що дає їм перевагу у швидкості доставки товарів і знижує логістичні витрати, покращуючи ефективність торгівлі. Для митниць ЄС це також корисно, бо дозволяє зосередитися на контролі високоризикових операцій. Відзначається розбіжність у кількості сертифікованих УЕО між країнами, особливо між Німеччиною та Нідерландами, при цьому європейська програма має більший охоплення, ніж подібні ініціативи інших країн, включно зі США.

В Японії програма УЕО діє з 2006 року і включає понад 650 учасників, дві третини з яких є експортерами та операторами складів. Особливістю японської програми є застосування митних перевірок після надання статусу УЕО. Оператори зобов'язані щорічно проводити внутрішній аудит, результати якого перевіряються митницею через інтерв'ю та огляди на території УЕО, щоб забезпечити дотримання митних процедур і стандартів. Митні органи також впроваджують заходи безпеки на території складських приміщень, включаючи їхнє найближче оточення.

Розповсюдження концепції авторизованого економічного оператора (УЕО) має стати основоположним елементом для України, оскільки глобальний досвід її впровадження демонструє значні переваги. Імплементация цього інституту не лише підтверджена успіхом у інших державах, але й відкриє для України доступ до

світової торгової системи, сприятиме встановленню тісніших відносин із розвинутими країнами і може сприяти подальшому економічному розвитку України як високорозвиненої держави.

РОЗДІЛ 3.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

3.1 Шляхи удосконалення митної безпеки України

Удосконалення митної безпеки України вимагає всебічного підходу, який охоплює як законодавчі, так і практичні заходи. На передньому плані стоїть необхідність оновлення та адаптації законодавства до міжнародних стандартів, що дозволить впровадити чіткі та прозорі правила для митних операцій. Паралельно, важливо зосередитися на використанні сучасних технологій, що сприятимуть більш ефективному контролю та відстеженню митних процедур, а також на професійному розвитку митних службовців, підвищенню їх компетенцій та ефективності.

Ключову роль відіграє також міжнародна співпраця, що дозволить Україні інтегруватися в глобальну митну систему, обмінюватися досвідом та кращими практиками. Не менш важливим є питання боротьби з корупцією в митних органах, включаючи розробку та впровадження ефективних механізмів запобігання корупції. Всі ці заходи спрямовані на створення збалансованої системи митної безпеки, яка забезпечує як безпеку, так і сприяє вільній та ефективній торгівлі.

В попередньому розділі нами вже було зазначено, що такий інститут як УЕО (Уповноважений економічний оператор) на глобальному рівні є ключовим у забезпеченні митної безпеки в цілому і є важливим зразком для України. Це обумовлено успішним досвідом такої практики в інших країнах та можливостями, які вона відкриває для інтеграції України та її бізнесу у світову торговельну мережу. Це може сприяти розвитку зв'язків з передовими країнами та підвищенню статусу України як розвиненої країни.

Визначення ефективних заходів для гарантування митної та національної безпеки не є простим завданням, оскільки не існує універсальних рішень. Кожна

країна адаптує свою митну політику згідно з власними потребами, умовами, пріоритетами та культурною спадщиною. Однак, існують певні загальні принципи та підходи, які можуть вказувати на майбутнє напрямки та пріоритети у сфері митної безпеки.

Для того, щоб митні адміністрації могли ефективно досягати різних, іноді суперечливих цілей, важливо розробляти та впроваджувати нові стратегії, системи, процедури та методи роботи. Низка таких нових підходів уже починає втілюватися в практику та, ймовірно, в майбутньому стануть фундаментом для формування ролі та функціонування митних служб.

- увага митних органів переміщується із фізичного контролю над партіями під час імпорту на перевірку після випуску з використанням митного пост-аудиту. Тут слід обхідно забезпечити ухвалення комплексних стратегій, які будуть спрямовані на поступове підвищення довіри до інформації, що надається трейдерами, та до систем і процесів бухгалтерського обліку, які вони підтримують. Потрібно розвивати процеси обміну інформації в електронному вигляді; рішення щодо режиму імпорту та експорту мають прийматися на основі оцінювання ризиків;

- нашій державі потрібно кожного разу все більше покладатися на одну установу, яка буде нести відповідальність за весь процес управління митним кордоном. В певних ситуаціях цього можна досягти за рахунок адміністративного відношення (йдеться про створення ДМСУ та ДПСУ), а в інших – практично за рахунок розширення міжнародного співробітництва на політичному й оперативному рівнях і впровадження ІТ інфраструктури, що забезпечить можливість трейдерам виконувати всі свої обов'язки у значно швидші терміни;

- дії із забезпечення ефективної координації між різними урядовими установами, відповідальними за регулювання транскордонної торгівлі та досягнення більшої раціоналізації правових вимог, потребують уваги на національному, регіональному і міжнародному рівнях. Незважаючи на те, що задіяно багато різних суб'єктів, саме митна служба – це той унікальний орган, який

має національну та міжнародну інфраструктуру для досягнення означеної вище мети;

- митним органам необхідно щораз більше покладатися на інтенсивне застосування сучасних ІТ технологій для забезпечення безперешкодної передачі даних усім стейкхолдерам. У майбутньому діяльність митних органів має характеризуватись електронним введенням декларацій про імпорт і експорт та електронну оплату мит і податків без будь-яких затримок у часі та з уникненням часових затримок, пов'язаних з людським фактором [монографія].

Щоб уникнути значних економічних збитків, які виникають через неефективність митних процедур, необхідно внести глибокі зміни як у митну систему, так і в діяльність митних відомств. Основною метою повинно стати досягнення високоефективного митного управління, яке забезпечує справедливе збирання податків, мінімізуючи корупцію та політичний вплив. Із досвіду багатьох країн випливають ключові аспекти успішної митної політики, що сприяє митній безпеці. Це включає:

- чітке розділення митної політики та адміністрування з ясними та прозорими правилами;
- забезпечення конфіденційності інформації суб'єктів ЗЕД;
- встановлення та оцінювання ефективності за допомогою показників; залучення кваліфікованих митних адміністраторів;
- розробка кодексу поведінки для митного персоналу; та ефективний внутрішній аудит у митних органах;
- формування чіткої й ефективної процедури оскарження санкцій за порушення митного законодавства та міжнародних правил і договорів.

Щоб розробити та пришвидшити виконання цих заходів, необхідно взяти за основу наступні чотири ключові елементи (Рисунок 3.1.).

Рисунок 3.1. – Ключові заходи щодо формування митної безпеки

Джерело: систематизовано автором самостійно за даними [38]

регламентування послідовної торговельної політики і чіткого законодавства щодо цього;

- впровадження сучасних та спрощених митних процедур;
- формування психології добровільної сплати митних платежів паралельно з поширенням практики митного постаудиту;
- впровадження стимулюючих організаційних структур, що сприяють чесності й ефективності митного адміністрування [41].

Відзначимо також, що важливе місце в системі забезпечення митної безпеки держави відводиться митному контролю. В Україні, де рівень контрабанди є вкрай високим, питання удосконалення системи митного контролю є вкрай актуальним. Для ефективності діяльності митних органів України, ключовим є системний підхід до контролювання та протидії контрабанді, порушенням митних правил, а також захисту прав інтелектуальної власності. Важливим аспектом є також контроль за застосуванням тарифних та нетарифних регулювань. Особливу увагу варто приділити проблемі ввезення та перебування на митній території України великої кількості автомобілів з іноземними номерами, які не сплачують митні платежі.

Для ефективності діяльності митних органів України, ключовим є системний підхід до контролювання та протидії контрабанді, порушенням митних правил, а також захисту прав інтелектуальної власності. Важливим аспектом є також контроль за застосуванням тарифних та нетарифних регулювань. Особливу увагу варто приділити проблемі ввезення та перебування на митній території України великої кількості автомобілів з іноземними номерами, які не сплачують митні платежі. Удосконалення організації митного контролю в нашій державі має містити наступні елементи (Рис. 3.2.):

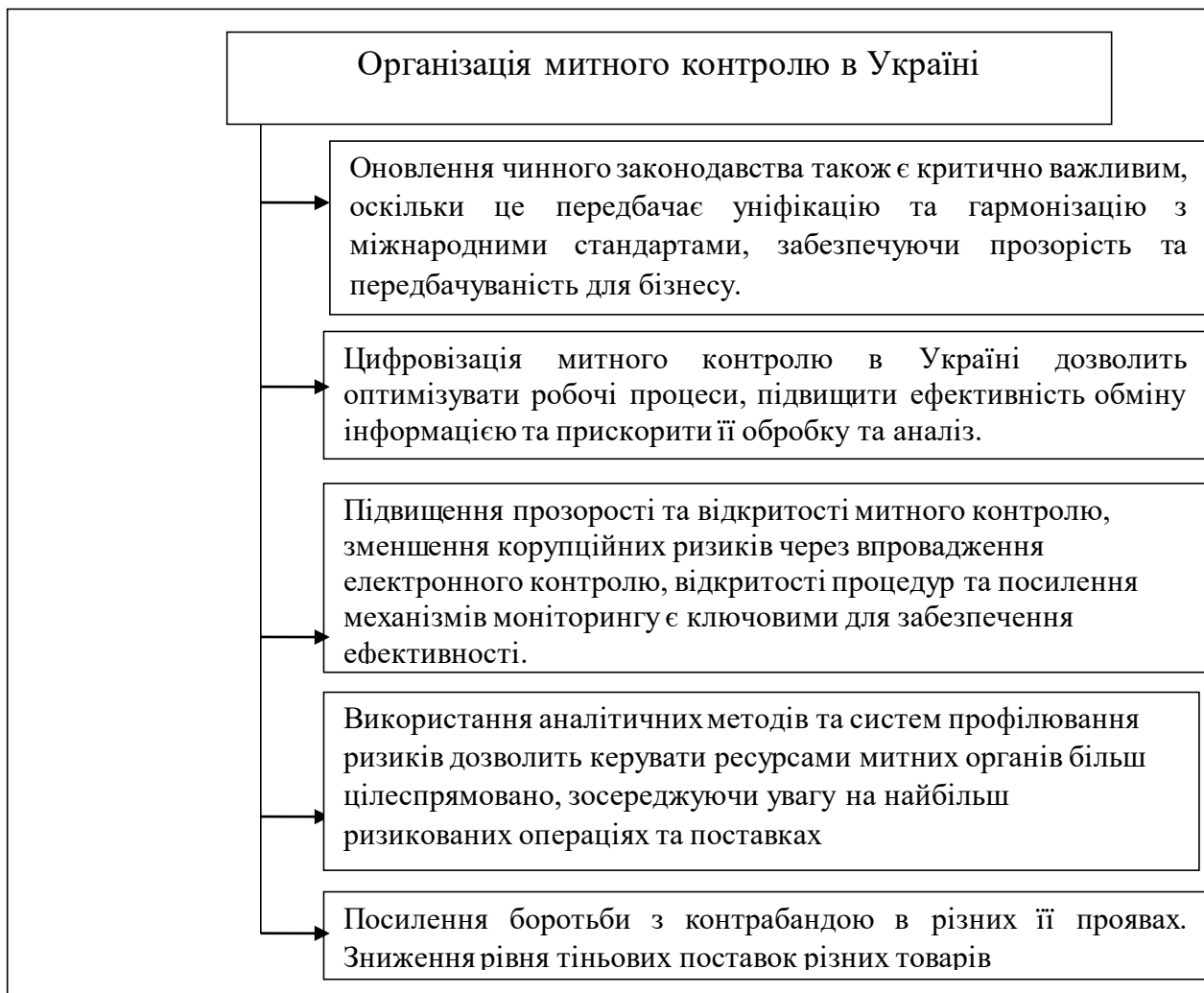

Рисунок 3.2. – Головні аспекти системи удосконалення проведення митного контролю в нашій державі [42]

Удосконалення системи митного контролю в Україні вимагає комплексного підходу, який охоплює впровадження сучасних технологій, реформування законодавства, підвищення кваліфікації митних службовців, та зміцнення

міжнародної співпраці. Значну роль відіграє оновлення митного законодавства для відповідності глобальним стандартам та забезпечення більшої прозорості та ефективності митних процедур. Також критично важливим є застосування передових технологій для оптимізації митного контролю, включаючи автоматизацію процесів та впровадження систем оцінки ризиків.

На нашу думку, ключовим завданням є цифровізація митного контролю. Такий підхід дозволить автоматизувати процедури, прискорити обробку митних операцій, а також ефективно боротися з корупцією та контрабандою. Цифровізація включає такі елементи, як електронне декларування, автоматизація процесів контролю, створення єдиної інформаційної платформи для обміну даними, а також використання електронних методів моніторингу та аналізу для виявлення незаконних дій. Це покращить прозорість та ефективність митних процедур, зменшить час обробки та спростить фінансові операції. Опишемо основні аспекти цієї цифровізації:

1. Введення електронного декларування: Запровадження цифрових систем для подання митних декларацій дозволить учасникам зовнішньоекономічної діяльності здійснювати цей процес онлайн, що сприятиме спрощенню та прискоренню митного оформлення.

2. Автоматизація процесів митного контролю: Використання автоматичних систем, включаючи сканування та електронні бази даних, сприятиме підвищенню точності та швидкості митного контролю.

3. Створення єдиної інформаційної системи: Розвиток єдиної інформаційної платформи для ефективного обміну даними покращить координацію між митними органами, урядовими інстанціями та учасниками зовнішньоекономічних операцій.

4. Електронний моніторинг та аналітика: Впровадження ІТ-рішень для моніторингу та аналізу діяльності дозволить виявляти незаконні операції та ризики, сприяючи виявленню фактів шахрайства та контрабанди.

5. Електронні платіжні сервіси: Розробка та використання онлайн платіжних систем спростить і прискорить проведення митних платежів [43,44].

Особливо актуальним для нашої держави є побудова ефективної системи боротьби з контрабандою. Ефективне запобігання контрабанді потребує комплексного системного підходу. Це означає, що заходи мають включати в себе економічні, політичні, організаційні та правові аспекти, які повинні бути гармонійно інтегровані в єдину систему. Незважаючи на те, що багато криміналістів віддають перевагу кримінально-правовим методам боротьби з контрабандою, такий односторонній підхід може бути недостатнім, оскільки не враховує всіх необхідних факторів для ефективного запобігання.

Важливо застосувати не тільки індивідуально-профілактичні, а й загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи у боротьбі з контрабандою. Це означає, що увагу слід зосередити не тільки на безпосередньому запобіганні, а й на сприянні економічному та соціальному розвитку суспільства, підвищенні освітнього, культурного та морального рівня громадян. Такий підхід передбачає активну роль правоохоронних та митних органів не лише у виконанні запобіжних заходів, але й у вирішенні ширших соціальних завдань, таких як стабілізація економіки, поліпшення добробуту населення та покращення морально-психологічного клімату в суспільстві.

Для боротьби з контрабандою слід прийняти ряд наступних мір та заходів:

Таким чином, для протидії контрабандним явищам, необхідно вирішити такі завдання:

- встановити жорсткий парламентський та громадський контроль за діями митних та прикордонних органів і забезпечити покарання за корупційні діяння;
- оптимізувати ставки ввізного мита, акцизного податку та ПДВ з урахуванням забезпечення необхідного рівня захисту внутрішнього ринку;-спростити процедуру митного оформлення товарів;
- раціоналізація процесу митного оформлення транспортних вантажів шляхом зменшення кількості бюрократичних процедур, скорочення часу на їх проведення на засадах автоматизації, використання спеціалізованих пристроїв, обладнання та програмного забезпечення, мінімізації контактів між

працівниками митниці та безпосередніми перевізниками вантажів;-забезпечити взаємодію органів СБУ, МВС, Державної прикордонної служби України, а також правоохоронних і контролюючих органів суміжних держав та митних і податкових органів ДФС для обміну інформацією;

- забезпечити технічне обслуговування митниць сучасними засобами митного контролю, тобто встановити системи відеоспостереження, електронні ваги, прилади для сканування тощо;

- сприяти розвитку кінологічної служби та застосувати пошукові методики виявлення наркотиків, засновані на міжнародному досвіді;

- декриміналізація окремих аспектів контрабанди шляхом легалізації деяких видів діяльності, що мають низький рівень суспільної небезпеки, формування механізмів і стимулів для детінізації контрабандних потоків, використання інструментів митної амністії, створення суб'єктами господарювання прозорих схем ведення зовнішньоторговельної діяльності;- провадження цілеспрямованої послідовної інформаційної політики запобігання розвитку контрабандної діяльності, що має на меті популяризацію легального ведення бізнесу, роз'яснення серед населення антисоціального характеру контрабанди та невідворотності настання відповідальності за її вчинення»-види аналогів наркотичних засобів для тренування собак, оскільки тренування проводяться із застосуванням замінників, які за запахом відрізняються від оригіналу [45].

Для успішної боротьби з таким соціально небезпечним явищем, як контрабанда, необхідно розробляти нормативно-правові акти щодо покращення координації та співпраці між митними та правоохоронними органами України, а також оновлювати нормативно-правову базу, якою буде регламентовано порядок виявлення та попередження контрабанди та порушень митних правил.

Удосконалення системи митного контролю в Україні вимагає комплексного підходу, який включає не тільки реформування законодавства та впровадження сучасних технологій, але й активну боротьбу з контрабандою та корупцією. Це передбачає інтеграцію України в глобальні митні системи через міжнародну

співпрацю, а також розвиток внутрішніх процедур, зокрема через цифровізацію та автоматизацію митного контролю. Ці зусилля сприятимуть не тільки покращенню митної безпеки, але й забезпеченню вільної та ефективної торгівлі, зміцнюючи економічний розвиток країни.

Реалізація цих заходів потребуватиме злагодженої роботи усіх структур, від правоохоронних органів до учасників зовнішньоекономічної діяльності, з метою створення збалансованої та ефективної системи митного контролю. Важливим елементом в цьому процесі є розробка та впровадження нових стратегій та систем, які відповідають сучасним викликам та потребам суспільства, підвищуючи рівень довіри та безпеки в митній сфері.

3.2 Міжнародне співробітництво в галузі митної безпеки

Посилення співробітництва України зі Всесвітньою митною організацією уявляється нагальним засобом, який дасть змогу Україні подолати шлях реформування національного законодавства найменш болісно і створить правове підґрунтя для економічного зростання. Крім того, це є й одним із тих кроків, які необхідно зробити Україні для імплементації угоди, укладеної з Європейським Союзом, та виконання зобов'язань перед іншими міжнародними організаціями. Завданням Всесвітньої митної організації є усунення перешкод під час здійснення міжнародних економічних чи торговельних відносин шляхом уніфікації та гармонізації національних митних систем. Саме правовий статус відображає вплив організації на держав-членів в плані координації дотримання єдиних стандартів у сфері міжнародних митних відносин.

Зміцнення співпраці України з Всесвітньою митною організацією є важливим кроком, що сприятиме менш болісному реформуванню національного законодавства та стане основою для економічного зростання. Це також необхідно для виконання зобов'язань перед Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями. Основна мета Всесвітньої митної організації полягає у видаленні

бар'єрів у міжнародних економічних та торговельних відносинах через уніфікацію та гармонізацію національних митних систем, що впливає на дотримання єдиних стандартів у міжнародних митних відносинах серед держав-членів [43].

Щоб зміцнити роль України в міжнародному митному співробітництві, слід звернути увагу на кілька ключових ініціатив та розвитків:

1. Участь у програмах Митниці та Fiscalis ЄС: Україна підписала угоди про участь у програмах Митниці та Fiscalis ЄС. Це дає Україні можливість тісно співпрацювати з державами-членами ЄС та іншими учасниками в митних та податкових питаннях.

2. Глобальна програма сприяння торгівлі: Генеральний секретар Всесвітньої митної організації підписав меморандум про розуміння з головою Державної митної служби України для запуску Глобальної програми сприяння торгівлі.

3. Митна платформа Україна-ЄС 2022 та впровадження NCTS: Митна платформа Україна-ЄС 2022 позначила запуск Спільної транзитної процедури (NCTS) в Україні, важливий крок до європейської інтеграції та покращення безпеки у митному транспортуванні.

Ці зусилля в цілому відображають сильне зобов'язання України та її міжнародних партнерів підсилити роль України в міжнародному митному співробітництві, зосереджуючись на модернізації, ефективному сприянні торгівлі та більш тісній інтеграції з європейськими митними процесами.

Також, доволі актуальним є питання аналізу світового досвіду імплементації новітніх технологій в митній справі. Швидкий розвиток технологій темпі породжує нові бізнес-моделі по всьому світу. Сьогоднішній ринок праці включає професії, що не існували декілька десятиліть тому, особливо у сферах міжнародної електронної комерції та онлайн-продажів. Це призводить до того, що традиційні системи і правила урядів виявляються недостатньо ефективними для забезпечення адекватного митного контролю та обслуговування учасників міжнародної економічної діяльності. Внаслідок цього, митні процедури часто бувають неефективними, що створює проблеми з контрабандою, контролем за втратами доходів та забезпеченням митної безпеки.

На нашу думку, саме використання передового досвіду в розрізі використання інформаційних технологій в розвинутих країнах світу, дасть змогу нашій державі значно удосконалити основні методи митного контролю, дасть змогу зробити їх більш прозорими та зменшити рівень контрабанди. Новітні підходи до модернізації ДМСУ необхідні для координування векторів розвитку митних органів, які мають базуватися на інформаційних системах і здебільшого збігатися з принципами функціонування й механізмами реалізації митних служб розвинених країн світу, ґрунтуватися на міжнародних договорах, конвенціях і рекомендаціях. Це також важливо для втілення в практичну площину міжнародних стандартів якості, які є загальним еталоном для створення й оцінки систем якості, зокрема якості виконання митної справи.

«Смарт-митниця» передбачає формування митниці, яка використовує усі інноваційні методи та технології, стабільно оновлюється та вдосконалюється, – процес, над яким у сучасних умовах активно працюють в органах ДМС України в контексті виконання Стратегічних ініціатив розвитку служби до кінця.

Основні аспекти удосконалення функціонування Смарт митниці подано на наступному рисунку 3.3.

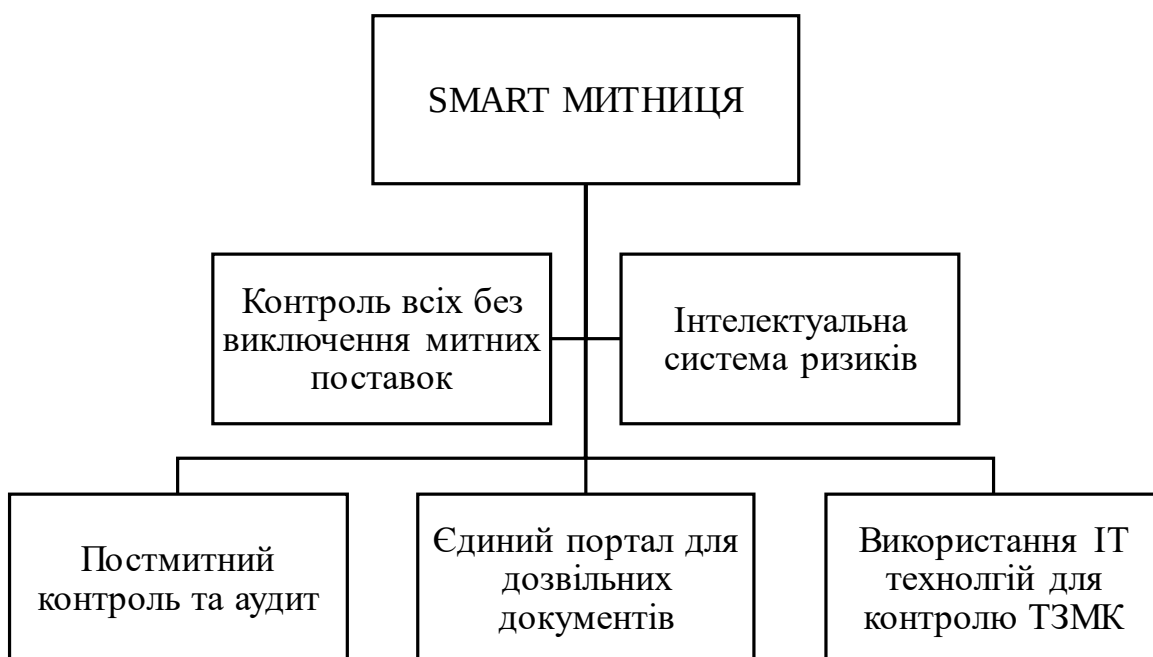

Рисунок 3.3. – Головні елементи функціонування системи «Смарт-митниці»

Джерело: розроблено автором за даними [45]

Концепція новітньої митниці базується на застосуванні передових технологій, які перетворюють процес митного адміністрування на швидке та високотехнологічне вирішення. Така «Smart» митниця буде працювати відповідно до даних розумної системи управління ризиками. У цьому контексті також буде впроваджено єдиний портал для отримання різних дозвільних документів (близько 31 виду), а також запроваджено електронне декларування. Планується проводити моніторинг та контроль за всіма ланцюгами поставок, здійснювати постмитний контроль і аудит, а також використовувати новітні технічні засоби для митного контролю.

Митниця буде обмінюватися попередньою інформацією з авіакомпаніями, морськими та залізничними перевізниками, а також із Державною прикордонною службою та NCTS – TIRepd, надаючи деталі про номери транспортних засобів, назви товарів та їхні вагові характеристики. Вдосконалення технічних засобів контролю включатиме відеоспостереження, контроль за номерними знаками, ваговий контроль та використання скануючих систем. Особливістю стане введення електронних талонів у пунктах пропуску через державний кордон, що міститимуть інформацію про номер операції, транспортний засіб тощо. Ці дані будуть перевірятися Держприкордонслужбою, яка аналізуватиме ризики та коригуватиме відповідні дані для органів ДМС, ставлячи штамп «перевірено» та передаватиме їх для подальшого контролю. Завершальним етапом буде внесення даних ДМС у власну інформаційну систему, аналіз ризиків та проставлення відмітки «перевірено» [47].

За вказаним талоном транспортний засіб може виїжджати за межі пункту пропуску. Такий набір процедур даватиме змогу активізувати проведення митних формальностей під час перетину митного кордону [5]. Також буде імплементована процедура автоматизованого поміщення товарів у митний режим на базі результатів використання системи аналізу ризиків.

Також, на нашу думку, доволі актуальним для нашої держави є удосконалення процесу митного пост-аудиту. У розвинених країнах пост-аудит

забезпечує зазвичай більше 30% усіх митних платежів. У Франції митні органи перевіряють близько 5% імпорту, решта 95% – підлягають контролю протягом 1–3 років після оформлення митних документів. У США в півтора рази менше працівників митних органів ніж в Україні, проте американські митники обслуговують в десятки разів більше суб'єктів ЗЕД завдяки пост-аудиту [48].

У Франції функціонує ступенева система здійснення митного контролю, яка інтерпретується наступними рівнями:

- 1) формальний – суцільний аудит достовірності оформлення та наявності всіх необхідних документів і реквізитів;
- 2) фундаментальний – вибіркового аудиту відповідності виду, номенклатури, вартості та походження товарів поданим документам, перевірка обґрунтованості наявних пільг тощо.

Цікавим є той факт, що формальний митний контроль здійснюється або спеціальними аудиторсько-аналітичними службами за допомогою поглибленої документальної перевірки без виїзду на підприємство, або митними аудиторами особисто на підприємстві. До позитивних ефектів такої організації митного контролю доцільно віднести наступні: форсування митного оформлення вантажів під час перетину митного кордону; зростання ймовірності виявлення порушень митного законодавства та контрабандних поставок, оскільки постає можливість перевірки правильності заявленого в декларації обсягу та призначення вантажу. Однак, імплементація французької моделі митного контролю потребує як підвищеного рівня інформаційно-аналітичного забезпечення, так і достатньої кількості висококваліфікованих фахівців у галузі митного контролю та аудиту [49].

У структурі центрального апарату митної служби Японії функціонує Департамент постаудиту, розслідування та розвідки, який виконує такі контрольні завдання: дослідження та складання запитів, що стосуються цінностей, вантажів, страхування імпортованих товарів для застосування відповідних ставок імпортованого тарифу; розслідування порушень митних правил, а також збір та аналіз інформації про митно-фінансові порушення; співпраця з митними адміністраціями зарубіжних країн внаслідок обміну інформацією про порушення митного законодавства;

складання і декламація статистики зовнішньої торгівлі та іншої необхідної інформації [8, с. 47–48].

Саме досвід Японії на нашу думку, в сегменті пост аудиту можна використати в українських реаліях.

У податковому законодавстві Кореї передбачено проведення трьох видів митного пост-аудиту (Рис. 3.4.):

Рисунок 3.3. – Особливості митного пост-аудиту в Японії та його використання в Україні

Джерело: розроблено автором за даними [50]

Досвід митного пост-аудиту в Японії та його потенційне застосування в Україні включає кілька важливих аспектів:

1. Японія має ефективну систему митного пост-аудиту, яка зосереджується на післядеклараційній перевірці товарів та документів. Це дозволяє митним органам перевіряти комплексно інформацію, надану імпортерами і експортерами, після того, як товари вже пройшли митницю.

2. Зниження навантаження на кордоні: такий підхід знижує час затримок на митниці, оскільки менше випадків вимагають безпосередньої перевірки на кордоні.

Це особливо важливо для бізнесу, оскільки знижує час доставки та пов'язані з цим витрати.

3. Використання цифрових технологій: Японія використовує передові технології для збору даних, аналізу ризиків та виконання аудитів. Це включає в себе застосування штучного інтелекту для аналізу шаблонів та виявлення можливих порушень.

4. Розвиток інституційної здатності: Україні потрібно буде розвивати відповідні інституційні та технічні можливості, включаючи навчання персоналу та інвестиції в IT-інфраструктуру.

5. Законодавчі зміни: також знадобиться адаптація національного законодавства, щоб уможливити ефективне проведення пост-аудиту. Необхідно визначити це поняття на законодавчому рівні.

6. Фокус на ризик-менеджменті: Впровадження системи, орієнтованої на управління ризиками, замість традиційного підходу до перевірок, допоможе оптимізувати ресурси та підвищити ефективність митного контролю.

Впровадження схожої системи в Україні може сприяти покращенню ефективності митних процедур та зменшенню корупційних ризиків. Це також може поліпшити прозорість і зробити митний процес більш передбачуваним для бізнесу. Загалом, впровадження системи митного пост-аудиту, схожої на японську, може відіграти ключову роль у модернізації митної системи України, підвищенні її прозорості та ефективності.

Як висновок відзначимо, що посилення міжнародного митного співробітництва для України в цілому, та зміцнення співпраці з міжнародними митними інституціями, є ключовим кроком у напрямку реформування та модернізації національного митного законодавства. Така інтеграція не лише сприяє економічному розвитку, але й забезпечує Україні надійне правове підґрунтя для втілення міжнародних стандартів у митній справі. Особливо це стає важливим у контексті виконання зобов'язань перед Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями, де гармонізація митних систем є однією з передумов успішної співпраці.

На тлі глобалізації та швидкого розвитку цифрових технологій, Україна стикається з необхідністю адаптації своєї митної системи до сучасних вимог. Це включає впровадження інноваційних методів митного контролю, таких як електронне декларування, використання розумних систем управління ризиками, пост-аудит та інші. Орієнтація на досвід передових країн, таких як Японія, може надати цінні уроки для України, зокрема у сфері ефективного пост-аудиту та ризик-менеджменту. Такі кроки не лише сприятимуть зменшенню корупційних ризиків та покращенню прозорості, але й забезпечать більшу передбачуваність митного процесу для бізнесу, що є важливим фактором у стимулюванні економічного зростання та інтеграції України в міжнародну торгівельну систему.

ВИСНОВКИ

Отже, написання даної кваліфікаційної магістерської роботи дає змогу зробити нам наступний ряд висновків:

1. Концептуальні основи митної безпеки є важливими для розуміння та забезпечення стабільності та захищеності економічних інтересів держави у сучасному світі. Згідно з різними визначеннями, митна безпека охоплює широкий спектр завдань, від захисту національних економічних інтересів до боротьби з економічною злочинністю та забезпечення якості і безпеки імпортованих товарів. Позитивні аспекти концептуальних основ митної безпеки включають в себе захист національної економіки, боротьбу з економічною злочинністю, підтримку міжнародної торгівлі та забезпечення фінансових ресурсів для державного бюджету. Однак, важливо також уникати негативних наслідків, таких як можливість корупції в митних службах і перешкоди для міжнародної торгівлі через надмірний митний контроль. Митна безпека є одним із ключових аспектів для забезпечення економічної та національної безпеки держави. Вона має бути зорієнтована на досягнення балансу між захистом національних інтересів та забезпеченням ефективної міжнародної торгівлі, а також на підтримку чесності та прозорості в митних процедурах для запобігання корупції.

2. У результаті аналізу методологічних підходів до вивчення митної безпеки можна визначити, що ця тема є складною і багатогранною, і вона вимагає інтеграції різноманітних наукових підходів і практичних досліджень. Методологічні підходи, представлені в літературі та дослідженнях, надають можливість розглядати митну безпеку як важливий аспект економічної безпеки держави. Аналізуючи підходи до визначення митної безпеки, можна визнати їхню значущість у забезпеченні стабільності і захисту національних інтересів у митній сфері. Визначені позитивні та негативні сторони різних визначень цього поняття, і вони підкреслюють необхідність узгодження інтересів держави, бізнесу та споживачів. Поняття митної безпеки є важливим складовим елементом системи

економічної безпеки держави. Відповідно до розглянутих індикаторів митної безпеки, можна визначити її рівень та виявити можливості для покращення митної системи з метою захисту економічних інтересів та забезпечення стабільності.

3. Нормативно-правові засади регулювання митної безпеки визначають правовий каркас та стандарти, які спрямовані на забезпечення стійкості та ефективності митних операцій, а також на захист економічних інтересів країни. Вони є важливим інструментом для запобігання порушенням митного законодавства, контрабанді, торгівлі підробленими товарами та іншим загрозам митній безпеці. Дотримання цих нормативно-правових засад є обов'язковим для всіх суб'єктів митної діяльності та сприяє підвищенню рівня безпеки та довіри в міжнародній торгівлі.

4. Міцна митна безпека в Україні, яка включає в себе якісну інфраструктуру, прозорість процесів, законодавче підґрунтя та ефективне правоохоронне забезпечення, є одним із ключових компонентів інвестиційної привабливості держави. Вона дозволяє створити стабільне ділове середовище, необхідне для притягнення та втримання іноземного капіталу, а також для забезпечення стійкого розвитку національної економіки. Існування значного рівня контрабандних поставок на сучасному етапі, значно стримує надходження належного рівня податків до Державного бюджету, і відповідно формує значний рівень корупції на митниці. Саме тому, актуальним завданням є формування нових методик та імплементація зарубіжного досвіду в цій царині.

5. Здійснений аналіз дозволив нам зробити відповідні висновки стосовно поточного стану та основних характеристик митної безпеки в нашій державі. Незважаючи на її поступальний розвиток, впровадження інформаційних технологій (митні органи України використовують єдину автоматизовану інформаційну систему, що об'єднує всі програмно-технічні складові, необхідні для автоматизації процесів митного оформлення і контролю), існує низка проблем, які поглиблюються поточною військовою ситуацією: до основних проблем слід віднести значний рівень корупції; складність та велику кількість митних процедур; відсутність повної прозорості в митних процедурах; невисокий рівень митного

навантаження на імпорт та низький рівень покриття імпорту експортом. В розрізі перспективного вступу нашої держави до Європейського Союзу, потребує удосконалення існуюча система митної безпеки, як за рахунок удосконалення існуючого законодавства, так і за рахунок імплементації передових зарубіжних практик в даній галузі. Тільки у такому випадку, за рахунок використання комплексного підходу, наша держава зможе досягнути бажаного результату.

6. Розповсюдження концепції авторизованого економічного оператора (УЕО) має стати основоположним елементом для України, оскільки глобальний досвід її впровадження демонструє значні переваги. Імплементація цього інституту не лише підтверджена успіхом у інших державах, але й відкриє для України доступ до світової торгової системи, сприятиме встановленню тісніших відносин із розвинутими країнами і може сприяти подальшому економічному розвитку України як високорозвиненої держави.

7. Удосконалення системи митного контролю в Україні вимагає комплексного підходу, який включає не тільки реформування законодавства та впровадження сучасних технологій, але й активну боротьбу з контрабандою та корупцією. Це передбачає інтеграцію України в глобальні митні системи через міжнародну співпрацю, а також розвиток внутрішніх процедур, зокрема через цифровізацію та автоматизацію митного контролю. Ці зусилля сприятимуть не тільки покращенню митної безпеки, але й забезпеченню вільної та ефективної торгівлі, зміцнюючи економічний розвиток країни. Реалізація цих заходів потребуватиме злагодженої роботи усіх структур, від правоохоронних органів до учасників зовнішньоекономічної діяльності, з метою створення збалансованої та ефективної системи митного контролю. Важливим елементом в цьому процесі є розробка та впровадження нових стратегій та систем, які відповідають сучасним викликам та потребам суспільства, підвищуючи рівень довіри та безпеки в митній сфері.

8. На тлі глобалізації та швидкого розвитку цифрових технологій, Україна стикається з необхідністю адаптації своєї митної системи до сучасних вимог. Це включає впровадження інноваційних методів митного контролю, таких як

електронне декларування, використання розумних систем управління ризиками, пост-аудит та інші. Орієнтація на досвід передових країн, таких як Японія, може надати цінні уроки для України, зокрема у сфері ефективного пост-аудиту та ризик-менеджменту. Такі кроки не лише сприятимуть зменшенню корупційних ризиків та покращенню прозорості, але й забезпечать більшу передбачуваність митного процесу для бізнесу, що є важливим фактором у стимулюванні економічного зростання та інтеграції України в міжнародну торговельну систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавловська Н.І. Вплив митних органів на економічну безпеку держави. *Митна безпека*. 2011. № 1–2. С. 52–56.
2. Губа М.О. Фактори підвищення ефективності здійснення державної митної справи в Україні. *Дослідження теоретичних аспектів та розробка системи оцінювання ефективності митних процедур* : матеріали науково-практичної конференції м. Хмельницький. 25 вересня 2014 р. С. 80–81.
3. Левко М.М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 15. Ч. 2. С. 16–20.
4. Пашко П.В., Пісной П.Я. Митна політика та митна безпека України. *Фінанси України*. 2006. № 1. С. 74–85.
5. Митний Кодекс України № 4495-VI, від 07.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (Дата звернення : 07.07.2023)
6. Микитюк О. Л. Теоретико-методичні засади економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Причорноморські економічні студії*. 2017. - Вип. 18. - С. 45-50.
7. Недобєга, О. О., Кулєшина М. І. Митна безпека як складова економічної безпеки України. *Наук. вісті Дніп. Універ.* 2013. № 9. URL: https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/16425/1/Nedobega_EA_Mitna%20bezpeka%20iak%20skladova%20ekonom%d1%96chno%d1%97%20bezpeki%20Ukra%d1%97ni.pdf (Дата звернення : 13.08.2023)
8. Мартинюк В.П. *Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія* : монографія. Тернопіль : Астон, 2010. 256 с.
9. Губа М.О. Місце і роль митного оподаткування в системі економічної безпеки держави. *Економіка, фінанси, право*. 2012. №11. С. 23-26.
10. Даценко В.В. Митна безпека як складова економічної безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2017.-№ 12

11. Пашко П.В. Понятійний апарат системи забезпечення митної безпекоспроможності. *Економіка та управління національним господарством*. 2009. — С.62-68.
12. Барановський О. І. Сутнісний вимір та оцінка рівня митної безпеки. *Світ фінансів*. 2017. - Вип. 1. - С. 52-68. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2017_1_7. (Дата звернення : 05.08.2023)
13. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Наук. вісн. Херсон. держ. універ.* 2015. № 15. С. 16–20.
14. Голинський, Ю., & Віхоть, О. Стан митної безпеки України та особливості її забезпечення в умовах трансформації глобалізаційних процесів. *Економіка та суспільство*, 2021. С.32
15. Разумова О. Поняття митної безпеки в контексті забезпечення національної безпеки України. *Адміністративне право і процес*. 2019. №3. С. 165 - 168. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/31.pdf>. (Дата звернення 10.12.2023).
16. Костяна О. В. Митна безпека: її сутність і місце в системі національної безпеки держави. *Бізнес Інформ*. 2020. №11. С. 76-82. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-76-82>. (Дата звернення 13.12.2023).
17. Шевчук С. В. Чинники та індикатори митної безпеки у площині забезпечення митних інтересів держави. *Економічний простір*. 2018. - № 135. - С. 103-115. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2018_135_12. (Дата звернення : 10.09.2023)
18. Рудніченко Є.М. Класифікація ризиків у митній справі. *Митна безпека. Економіка*. 2012. – № 1–2. – С. 13–19.
19. Митна безпека : методичні рекомендації до практичних завдань, лабораторних та самостійних робіт студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" освітньої програми "Митна справа" першого (бакалаврського) рівня / уклад. В. Ф. Тищенко, О. В. Костяна. Харків : ХНЕУім. С. Кузнеця. 2023. -40 с.

20. Мартинюк, В. П. Аналіз стану митної складової фінансової безпеки України. *Економічний аналіз : зб. наук. Праць*. Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. 2014. Том 16. № 1. – С. 212-218.

21. Декрет Кабінету Міністрів "Про державне мито":URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text> (Дата звернення : 14.09.2023)

22. Наказ Міністерства Фінансів України «Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0916-12#Text> (Дата звернення : 20.09.2023)

23. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення митних операцій» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12#Text> (Дата звернення : 29.09.2023)

24. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text> (Дата звернення : 15.10.2023)

25. Сайт всесвітньої митної організації. URL: <https://www.wcoomd.org/> (Дата звернення : 17.10.2023)

26. Сайт Міжнародної організації цивільної авіації. URL: <https://www.icao.int/Pages/default.aspx> (Дата звернення : 19.10.2023)

27. Сайт Міжнародної організації морського сполучення (ІМО). URL: <https://www.imo.org/> (Дата звернення : 19.10.2023)

28. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) від 18.05.1973. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (Дата звернення : 20.10.2023)

29. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур як основоположний документ у сфері митної справи. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/154.pdf (Дата звернення : 15.10.2023)

30. Крисовата, К. Ефективність митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам та контрабандним явищам. *Економіка та суспільство*. 2021.- 27
31. Калініченко А. І. Митна безпека як складова національної безпеки України. *Право та інновації*. 2015. № 2. С. 14-18
32. Державна служба статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення : 25.10.2023)
33. Аналіз обсягів контрабанди в Україні. Ukraine economic outlook. URL : <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/> (Дата звернення: 23.10.2023).
34. Річні звіти про виконання Державного бюджету України за 2019–2022 рр. Державна казначейська служба України. URL : [https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf) (Дата звернення: 23.10.2023).
35. The Logistics Performance Index and Its Indicators. URL.: <https://data.worldbank.org/indicator/LP.LPI.CUST.XQ> (Accessed : 25.10.2023)
36. Офіційний сайт ДМСУ. URL : <https://customs.gov.ua> (Дата звернення : 06.08.2023)
37. У 2022 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше? URL :<https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> (Дата звернення : 28.10.2023)
38. Голинський Ю. О., Гриник І. Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молод. вчений*. 2019.- № 10 (74). С. 646–650.
39. Крисоватий А.І. *Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні*: монографія. Тернопіль: Університетська думка, 2020. -414 с.
40. International Trade Centre. Faster customs, faster trade: Using technology for trade facilitation. ITC, Geneva 2018. URL:http://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Publications/Faster%20customs,%20faster%20trade_Huawei_final_Hi-res.pdf. (Дата звернення : 29.10.2023)

41. Walsh J. T. New Customs. Finance & Development. International Monetary Fund 2006. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2006/03/walsh.htm>. (Accessed : 25.10.2023)
42. Вдовіна Г. Проблеми та перспективи здійснення митного контролю в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. ОНЕУ. 2020.- № 1-2 (274-275). С. 80-92.
43. Нагорічна О. С., Слободян В. В. Основні форми міжнародного співробітництва України в митній справі. *Приазовський економічний вісник*. 2020. -№ 3 (20). С. 34-42.
44. Тимошенко, А. Протидія контрабандним явищам в Україні: перспективи мінімізації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021.- (1 (61),с. 209–218.
45. Шевченко Л. Адміністративно-правова характеристика діджиталізації у сфері митної справи. *Часопис Київського університету права*. 2022. -Випуск 2. С.172-176.
46. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. -2020. -№ 47. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020> (Дата звернення: 10.04.2023).
47. Разумей М.М. Особливості застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, основною метою якої є забезпечення вибіркової митного контролю. URL: <http://chp.com.ua/all-news/item/60270-osoblivosti-zastosuvannyaavtomatizovanojisistemi-analizu-ta-upravlinnya-rizikamiosnovnoyu-metoyu-yakoji-e-zabezpechennya-vibirkovostimitnogo-kontrolyu> (Дата звернення: 10.08.2023)
48. Харкавий М. Митний пост-аудит: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Світ фінансів*. 2017. - Вип. 3. - С. 118-125.
49. Дьяченко О.В. Гармонізація та спрощення національної практики здійснення митних процедур в контексті європейської інтеграції. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2015. -Вип. 30. С. 276–283.

50. Гуцул, І. Імплементация досвіду зарубіжних країн в українську практику митного контролю. *Економіка та суспільство*. 2021.-№ 28
51. Білінець М.Ю. Митна безпека в системі економічної безпеки держави та її оцінка. *Ефективна економіка*. 2022 .- №12. URL.: <http://dx.doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.26> (Дата звернення: 10.08.2023)
52. Борошенко Т.М., Левченко К.М. Митна політика України в умовах повномасштабної війни. *Міжнародний науковий журнал "Грааль науки"*. 2023. - № 27. URL.: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1216> (Дата звернення: 10.11.2023)
53. Пугач В.С. Роль мита в рамках забезпечення сталого розвитку. II Міжнародна науково-практична конференція молодих учених. «*Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі*» . (м.Чернігів, 21квітня 2023 р.), Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка».- 606с. с.339-340
54. Стеценко Б., Буряченко А., Захожай К., Прісняк С. Боргова безпека України: ключові імперативи воєнного стану. *Modeling the development of the economic systems*. 2023.- (1), 194–199.